

Käsityöalan suhdanne- ja toimialaraportti 2016

Raportti käsityöalan yrityksistä, yritysprofiilista, markkinoista
kasvuyrittäjyydestä ja lähiajan suhdanneodotuksista

Lith Consulting Group

Helsinki 17.03.2016 (päivitys)
Pekka Lith

Raportin laatijan alkusanat

Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry (Taitoliitto) ja alueelliset taitoyhdistykset muodostavat valtakunnallisen kaksikielisen käsi- ja taideteollisuusalan palvelu- ja asiantuntijajärjestön Taito Groupin, johon kuuluu koko maassa kaksikymmentä alueellista taitoyhdistystä. Vuonna 2013 perustettu Taitoliitto hoitaa koko järjestön yhteisiä asioita, toimialan kehittämistä ja viestintää sekä kotimaisia ja kansainvälisiä yhteyksiä. Liitto on maassamme myös aktiivinen palveluiden tuottaja ja kehittäjä, joka edistää käsityökulttuuria yksityisenä elinkeinona.

Osana edunvalvontatyötään Taitoliitto on teettänyt kahden vuoden väliajoin ”Käsityö- ja muotoilualan yrittäjät” -selvityksiä, joissa on kartoitettu muun muassa käsityöalan yritysten ajankohtaista tilannetta, kasvuhakuisuutta ja tulevaisuuden näkymiä. Viimeksi selvitys tehtiin vuonna 2013. Tämän lisäksi liitto on tuottanut yhdessä kauppa- ja teollisuusministeriön (nykyisin työ- ja elinkeinoministeriö TEM) kanssa kaksi käsityöalaa koskevaa tutkimusta, jotka ovat tosin kymmenen vuotta vanhoja ja kaipaavat ajantasaisamista alan yrittäjyyttä kuvaavien tilastojen osalta.¹

Käsityöaloilla toimivista yrityksistä, yritystoiminnan laajuudesta ja kehityksestä on vaikea saada kattavia hallinnollisia tilastotietoja. Tilastotietojen osin heikko saatavuus johtuu virallisista EU:n toimialaluokitusta noudattavista yritys- ja muista taloustilastoista, joissa käsityöalojen yritykset hajoavat eri jalostus- ja palvelualoja koskeville toimialoil- le. Tuorein käytettävissä oleva tilasto on Teollisuustaitteen Liitto Ornamon vuonna 2014 ilmestynyt muotoilualan yritysten suhdanne- ja toimialaraportti, johon oli liitetty käsityöaloja koskeva tilastokatsaus.²

Raportin tavoitteet

Käsillä oleva raportin tarkoituksena on tuottaa Taitoliitolle mahdollisimman kattavaa ja ajantasaista tilastotietoa käsityöalan yritystoiminnan laajuudesta, työllisyyden ja liikevaihdon kehityksestä, kasvuyrittäjyydestä, yritys-kannan vaihtuvuudesta (yritystoiminnan aloittamiset ja lopettamiset), yritysten taloudellisesta asemasta muutamilla keskeisillä avaintunnusluvuilla mitattuna ja kansantaloudellisesta merkityksestä. Samalla tilastokatsaus olisi päivitystä Ornamolle vuonna 2014 laaditulle suhdanne- ja toimialaraportille käsityöaloja koskevan katsauksen osalta.

Hallinnollisiin tilastoihin nojaavaa kuvausta täydentävät käsityöalojen yrittäjille suunnattu kyselytutkimus, jossa on tiedusteltu yrittäjien näkemyksiä yleisestä suhdannetilanteesta sekä käsityksiä edustamiensa yritysten liikevaihdon, henkilöstön, kannattavuuden ja tuotantokustannusten kehityksestä. Kyselytutkimuksessa on selvitetty myös käsityöalan yritysten keskeisiä menestystekijöitä ja kuluttajien ostopäätöksiin liittyviä tekijöitä. Lisäksi on kartoitettu yritysten myynnin ja markkinoinnin parantamista sekä yleistä toimintaympäristöön liittyviä kehittämistarpeita.

¹ Lith, Pekka: Käsityöyrittäjyys Suomessa 2000-luvulla. Yritykset ja alan kehityslinjat, KTM:n julkaisu 9/2005; Kälviäinen, M. (toim.) 2005. Käsityö-yrittäjyys-hyvinvointi. Uusia liiketoimintapolkuja. KTM:n julkaisu 9/2005.

² Muotoilualan yritysten suhdanne- ja toimialaraportti 2013 (toim. Pekka Lith): Raportti muotoilualojen yrityksistä, yritysprofiilista, markkinoista, kasvuyrittäjyydestä ja lähiajan suhdanneodotuksista, Helsinki 2014.

Sisältö

	sivu
Raportin laatijan alkusanat	2
1 Yhteenveto	4
2 Käsiyöalan yritykset ja yritys rakenne	7
2.1 Käsiyöyrittäjyyden määritelmä	7
2.2 Alan yritysten määrä	8
2.3 Yritysten henkilöstö ja kokoluokka	9
2.4 Sivutoiminen yrittäjyys	12
2.5 Maahanmuuttajayritykset	14
3 Yritysten uusiutuminen, kasvu ja kansainvälisyys	16
3.1 Yrityskannan vaihtuvuus	16
3.2 Kasvuyrittäjyys	18
3.3 Kansainvälinen toiminta	20
4 Liikevaihdon kehitys ja taloudellinen asema	23
4.1 Liikevaihdon kasvu	23
4.2 Kannattavuus ja tuottavuus	24
4.3 Käsiyöalan yritysten suhdannenäkymät	27
5 Alan yritystoiminnan kehittäminen	30
5.1 Yritysten menestystekijät	30
5.2 Ulkoisen toimintaympäristön kehittäminen	34
Lähteitä	39
Liite 1: Käsiyöalan vuoden 2015 yrittäjäkysely	40

1 Yhteenveto

Käsityöalojen yritykset ja yritystoiminnan laajuus

Suomessa toimi Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastojen mukaan noin 7 220 alle kymmenen henkilöä työllistävää käsityöalojen yritystä vuonna 2014. Yritykset työllistivät suoraan noin 9 400 henkilöä ja niiden liikevaihto oli 1,23 miljardia euroa. Vuositilastojen ulkopuolelle jääneet sivutoimiset yrittäjät kasvattavat yritysten kokonaismäärä noin 1 200 yrityksellä ja toimialan suoraa työllisyysvaikutusta noin 100-200 henkilöllä. Ne koostuvat yrityksistä, jotka eivät ole täyttäneet tilastoon pääsyn minimirajoja henkilöstön tai liikevaihdon osalta.

Käsityöalojen yritysten ja työllisyyden määrä on vähentynyt jatkuvasti 2000-luvulla. Vielä vuonna 2003 osaamisalalla oli kauppa- ja teollisuusministeriö KTM:n mukaan noin 9 400 yritystä, jotka työllistivät suoraan lähes 14 000 työntekijää. Vuosina 2011-13 eli varsin lyhyessä ajassa alan yritysten määrä oli vähentynyt noin 450 yrityksellä ja työllisyys oli heikentynyt noin 1 600 henkilöllä, kun on kysymys vuositilastoihin sisältyvistä yrityksistä. Osa yritysten määrän vähenemisestä voi johtua siitä, että sivutoimisia yrityksiä on pudonnut vuositilastojen ulkopuolelle.

Käsityöalan yrityksissä liikevaihto väheni nimellisesti keskimäärin 4,2 ja reaalisesti 9,1 prosenttia vuosina 2011-14. Kehitys oli heikointa urheiluvälineiden ja keraamisten tuotteiden valmistuksessa. Reaalinen liikevaihto kasvoi vain pelien, leikkikalujen yms. tuotteiden valmistuksessa. Liikevaihdon reaalinen määrä on useilla käsityöaloilla myös alhaisempi kuin ennen vuoden 2009 taloudellista taantumaa. Alan vaikutukset kansantalouden kokonaistyöllisyyteen ovat silti lähes 16 000 henkilötyövuotta, kun välilliset työllisyysvaikutukset muilla toimialoilla otetaan huomioon.

Yritysprofili

Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastojen mukaan käsityöala on hyvin pienyritysvaltaista toimintaa, sillä 75 prosenttia yrityksistä työllistää alle kaksi henkilöä vuosityöllisyyden käsitteellä mitattuna. Nämä yritykset ovat yksinyrittäjien omistamia. Pienyritysvaltaisinta toiminta on keraamisten tuotteiden valmistuksessa ja kellojen ja kultasepäntuotteiden korjauksessa, joissa yli 90 prosenttia yrityksistä on yksinyrittäjien hallussa. Tästä huolimatta alle kahden henkilön yritykset muodostivat vain runsaan neljänneksen käsityöalojen työllisyydestä vuonna 2014.

Käsityöalalle on tunnusomaista myös suuri sivutoimisten ja osa-aikaisten yrittäjien määrä. Keskimäärin yli 40 prosenttia Tilastokeskuksen yritysten vuositilastoihin sisältyneistä käsityöalojen yrityksistä oli sivutoimisia vuonna 2014. Sivutoimisten yritysten määrä nousee yli 50 prosenttiin, jos mukaan lasketaan vuositilastojen ulkopuolelle jääneet yritykset. Käsityöalojen yrittäjät eivät ole kuitenkaan poikkeustapauksia. Sivutoiminen yrittäjäisyys on Suomessa yleistä monilla muillakin jalostus- ja palvelualoilla, sillä se sopii hyvin monien henkilöiden elämäntilanteisiin.

Lähiajan suhdannekehitys

Taito ry:n vuoden 2015 yrittäjäkyselyt osoittavat, että liikevaihdon kasvu on ollut vaikea myös vuosina 2014-15 ja kannattavuus on heikentynyt. Kannattavuus on ollut useimmilla käsityöaloilla muutoinkin huonoa, kun kannattavuutta mitataan suhteuttamalla yritysten käyttökate tai liiketulos liiketoiminnan tuottoihin. Monissa yrityksissä

liiketulos on painunut negatiiviseksi, mikä kertoo yritysten vakavista kannattavuusongelmista. Kannattavuutta on heikentänyt vuosina 2014-15 muun muassa tuotannonkustannusten nopea kasvu.

Käsityöalojen yrittäjät suhtautuvat silti myönteisesti tulevaisuuteen, sillä 35 prosenttia alan yrittäjäkyselyihin vastanneista arveli yleisten kysyntä- ja suhdannenäkymien paranevan seuraavan vuoden (2015-16) aikana ja vain 21 katsoi näkymien heikkenevän. Loppuosa oli sitä mieltä, että kysyntä- ja suhdannenäkymät pysyvät suurin piirtein ennallaan. Optimismi lisääntyy käsityöaloilla, kun yleisiä talousnäkymiä tarkastellaan kolmen vuoden perspektiivillä. Silloin miltei 60 prosenttia ala yrittäjistä odottaa yleisen taloustilanteen paranemista.

Alan yritysten optimismi näkyy selvästi liikevaihdon kasvuodotuksissa. Noin 60 prosenttia Taito ry:n kyselyihin vastanneista oli keväällä 2015 sitä mieltä, että yrityksen liikevaihto kohoaa seuraavan vuoden aikana. Liikevaihdon laskua ennusti enää alle kymmenen prosenttia käsityöalojen yrityksistä. Liikevaihdon ennakoitu kasvu ja tuotantokustannusten hitaampi kasvuvauhti merkitsevät sitä, että kannattavuus paranee ensi vuonna. Liikevaihdon ja kannattavuuden kasvuodotuksiin verrattuna aikomukset palkata uutta henkilökuntaa ovat silti vähäiset.

Alan menestystekijät ja kehittämistarpeet

Taito ry:n yrittäjäkyselyjen mukaan käsityöalan yritysten tärkeimmät menestystekijät ovat yhteydessä korkeaan laatuun ja sen valvontaan, yrittäjän omaan persoonaan ja yrityksen kykyyn erottautua kilpailijoista. Seuraavilla sijoilla ovat kestävä materiaalit, toimitusvarmuus, tuote- ja palvelukehitys sekä muotoiluosaaminen eli design. Yllättävää sen sijaan on, että aineettomien oikeuksien suojaukselle laitetaan vain vähän painoarvoa, vaikka käsityöyrityksen toiminta perustuu luovuuteen, eli kykyyn tuottaa uusia ideoita tai taitoon tehdä niistä tuotteita.

Käsityöalan yritysten myynnin ja markkinoinnin kehittämistarpeet liittyvät yrittäjäkyselyjen mukaan usein digitaaliseen ympäristöön, kuten sosiaalisen median hyödyntämiseen, yrityksen verkkosivuihin sekä verkkokaupan toteuttamiseen. Digitaalisilla palveluilla haetaan uusia asiakasryhmiä ja pyritään palvelemaan entistä paremmin ja asiakaslähtöisemmin. Digitaalisilla palveluilla näyttää olevan lisäksi yrityskuvan kannalta myönteisiä imagovaikutuksia. Myös jälleenmyyntiverkoston kehittäminen ja myyjien hankinta koetaan tärkeäksi kehittämisen kohteeksi.

Ulkoisen toimintaympäristön kehittämisen painopiste on vahvasti verotuksessa. Monet käsityöalojen yrittäjät kokevat erityisesti arvonlisäveron liian korkeaksi, sillä kysymys on työn verottamisesta markkinoilla, joilla tuotteiden pääasialliset ostajat (kuluttajat) eivät voi vähentää ostoihin liittyvää arvonlisäveroa omassa verotuksessaan. Myös yrittäjien tuloverotukseen toivotaan kevennyksiä. Esimerkkinä yrittäjien verotusta koskevista toiminimi- ja henkilöyhtiömuotoisissa yrityksissä voisi olla viiden prosentin ylimääräinen yrittäjävähennys.

Yrittäjäkyselyjen mukaan työvoiman saatavuus on pääasiassa hyvää tai kohtalaista. Osasyynä voi olla kansantalouden laskusuhdanne, joka on lisännyt työttömyyttä ja työvoiman tarjontaa. Julkisen sektorin koulutustarjontaa ei ole sen sijaan vastannut kaikilta osin yritysten todellisia tarpeita. Eniten tyytymättömyyttä työmarkkinoilla aiheuttivat kuitenkin työlainsäädäntö ja työehtosopimukset. Asia voi liittyä työmarkkinoiden jous-

tamattomuuteen, työehtosopimusten yleissitovuuteen ja työvoimakustannuksiin, jotka asettavat kynnyksiä työntekijöiden palkkaamiseen.

Esimerkiksi Suomen Yrittäjien ym. kevään 2015 pk-yritysbarometrissa palkkatasoa ei ole nähty suureksi työllistämisen esteeksi, mutta sitä ovat työn sivukulut, jotka koostuvat sosiaaliturva- ja vakuutusmaksuista, sosiaalipalkoista ja muista työnantajien asetuista velvoitteista, jotka liittyvät koulutukseen ja työterveyshuollon järjestämiseen. Myös uuden työntekijän palkkaamiseen liittyvä koeaika on koettu liian lyhyeksi. Suomessa kannattaisikin kiinnittää huomiota työttömyyden hoidossa välillisiin työvoimakustannuksiin ja lisätä työmarkkinoiden joustavuutta.

Työmarkkinajärjestöjen maaliskuussa 2016 sopimassa **kilpailukyky sopimuksessa** pyritäänkin alentamaan työn teettämisen sivukuluja siten, että työnantajien sosiaaliturvamaksuja lasketaan ja työnantajien työeläke- ja työttömyysvakuutusmaksuja alennetaan nostamalla työntekijöiden maksettavaksi jäävää osuutta. Paikallisen sopimisen osalta kilpailukyky sopimuksen teksti on kuitenkin vesittynyt, vaikka esimerkiksi Suomen Yrittäjien syksyllä 2015 tekemän jäsenyrityskyselyn mukaan paikallinen sopiminen lisäsi selvästi yritysten työllisyyttä.

Käsityöalojen yrittäjät näkivät epäkohtia markkinaehtoisessa pankkien yritysrahoituksessa, mutta myös julkinen yritysrahoitus- ja yritystukijärjestelmä kaipaisi Taito ry:n yrittäjäkyselyjen mukaan kehittämistä. Käsityöyritykset, kuten muutkin pk-yritykset tarvitsevat rahoitusta käyttöpääomaksi sekä tarpeellisiin käyttöomaisuusinvestointeihin ja muihin kehittämishankkeisiin. Tällä hetkellä rahoituslaitosten luottopolitiikkaan on kiristynyt, vaikka yleinen korkotasoa on muutoin alhainen Euroopan keskuspankki Ekp:n elvyttävän rahapolitiikan ansiosta.

2 Käsiyöalan yritykset ja yritys rakenne

Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastojen mukaan käsiyöalat ovat hyvin pienyritysvaltaista toimintaa, sillä lähes 75 prosenttia yrityksistä työllistää vain omistajayrittäjän itsensä. Kaikkein pienyritysvaltaisinta yritystoimintaa on keraamisen tuotteiden valmistuksessa sekä kellojen ja kultasepän tuotteiden korjauksessa.

Myös sivutoiminen tai osa-aikainen yrittäjäyys on käsiyöalalla tavallista. Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisteri YTR:n vuositilastojen mukaan runsaat 40 prosenttia yrityksistä on sivutoimisia. Jos mukaan lasketaan vuositilastojen ulkopuolelle jääneet yritykset, nousee sivutoimisten yritysten osuus yli 50 prosenttiin.

Yhteensä Suomessa toimi Tilastokeskuksen mukaan 7 220 käsiyöalojen yritystä, jotka työllistivät noin 9 400 henkilöä vuonna 2014. Vuositilastojen ulkopuolelle jääneet kasvattavat yritysten määrää yli 1 200 yrityksellä. Alan välittömät ja välilliset työllisyysvaikutukset kansantaloudessa olivat lähes 16 000 henkilöä.

2.1 Käsiyöyrittäjyyden määritelmä

Käsitteellä "käsiyö" tarkoitetaan erilaisten esineiden ja tuotteiden suunnittelua ja valmistusta, jossa painotetaan tekijöiden "taiteellisuutta ja luovuutta". "Käsiyöyritykset" on määritelty puolestaan yrityksiksi, jotka valmistavat muotoiltuja tuotteita käsiyönä tai käsin ohjattuja koneita apuna käyttäen. Pääosa käsiyöyritysten valmistamista tuotteista on yksittäiskappaleita tai pienimuotoista sarjatuotantoa. Käsiyöyritysten valmistamat tuotteet ovat tavallisesti käyttöesineitä sisustukseen (huonekalut, tekstiilit), kotitaloustarvikkeita, vaatteita tai jalkineita.

Käsiyöyrityksen lähtökohtana on usein yrittäjän oma ammatillinen osaaminen ja tuoteidea. Kaikki itsenäiset käsiyön ammattilaiset eivät miellä itseään varsinaisesti yrittäjiksi vaan esimerkiksi taiteilijoiksi tai muotoilijoiksi. Yritys tai oman toiminnan yhtiöittäminen on vain tekninen väline toteuttaa haluttu tuoteidea ja kanavoida toiminnasta aiheutuneet tulot ja menot. Valtaosa käsiyöyrittäjistä on yksinyrittäjiä, eikä heillä ole oman perheen ulkopuolista palkattua työvoimaa. Osalle käsiyöläisistä yrittäjäyys on sivutoimista tai osa-aikaista tai kausiluonteista.

Käsiyöllä ja käsiyöyrittäjyydellä voidaan tarkoittaa myös palveluja. Esimerkiksi kamppajat, kosmetologit ja hierojat tuottavat palveluja käsiyönä. Käsiyön ulottaminen laajasti palveluihin voi aiheuttaa hankalia määrittelyongelmia, minkä vuoksi käsiyöyrittäjäyys rajataan tässä raportissa **fyysisiä käsiyötuotteita valmistaviin tai tuotteiden korjauspalveluja tarjoaviin mikroyrityksiin eli yrityksiin, jotka työllistävät alle kymmenen henkilöä, ja jotka toimivat tietyillä EU:n virallisen toimialaluokituksen (Nace) toimialoilla (käsiyötoimialat).**³⁴

Luokittelumuuttujana on käytetty toimialaluokitusta, koska sitä hyödynnetään lähes kaikissa tuotantoa, työllisyyttä ja yrityksiä kuvaavissa koti- ja kansainvälisissä tilastois-

³ Käsiyöyrityksen määritelmä on sama kuin kauppa- ja teollisuusministeriö KTM:n (nyk. työ- ja elinkeinoministeriö TEM) teettämässä selvityksessä. (ks. Lith, Pekka: Käsiyöyrittäjäyys Suomessa 2000-luvulla, Yritykset ja alan keskeiset kehityslinjat, KTM:n julkaisuja 10/2005, Helsinki 2005). Samaa määritelmää noudatettiin myös Teollisuustaitteen Liitto Ornamon vuonna 2014 valmistuneessa toimialaraportissa (Muotoilualan yritysten suhdanne- ja toimialaraportti 2013), johon oli liitetty käsiyöyrityksiä koskeva ylimääräinen katsaus.

⁴ Rajaus mikroyrityksiin ei poissulje sitä mahdollisuutta, etteikö käsiyötyyppisistä työskentelytapaa voisi noudattaa myös suuremmissa yrityksissä. Vastaavasti alle kymmenen henkilöä voi harjoittaa teollista sarjatuotantoa.

sa. Tässä käsityötoimialat on määritelty toimialaluokituksen pohjalta samoin kuin KTM:n vuonna 2005 teettämässä selvityksessä. Siinä yksityiskohtaisten käsityötoimialojen valinta perustui asiantuntijoiden ja selvityksen tekijän näkemyksiin käsityötoimialoista, minkä taustalla oli pääasiassa se, mille toimialaluokituksen toimialoille käsityöammattien työllisyys on keskittynyt.

KTM:n selvityksessä käsityötoimiytykset oli poimittu silloin käytössä olleen vuoden 2002 toimialaluokituksen pohjalta, minkä vuoksi yrityksille oli löydettävä vastaavat toimialat nykyisin käytössä olevasta vuoden 2008 luokituksesta.⁵ Kaikkien yksittäisten käsityötoimialojen osalta vuoden 2002 toimialaluokitus ei ole täysin yhdenmukaisia vuoden 2008 luokituksen kanssa, mutta vastaavuus on suuri.⁶ Käsittelyn helpottamiseksi yksittäiset käsityötoimialat on luokiteltu 17 karkean tason toimialaryhmään samoin kuin KTM selvityksessä seuraavasti:

- *Tekstiilien valmistus*
- *Vaatteiden valmistus*
- *Nahan ja nahkatuotteiden valmistus*
- *Puusepän ja muiden puutuotteiden valmistus*
- *Painaminen ja kirjansidonta*
- *Lasin ja lasituotteiden valmistus*
- *Keraamisten tuotteiden valmistus*
- *Kivituotteiden valmistus*
- *Metallin takominen ja metallituotteiden valmistus*
- *Laivojen ja veneiden valmistus ja korjaus*
- *Huonekalujen valmistus*
- *Kultasepäntuotteiden valmistus*
- *Soitinten valmistus*
- *Urheiluvälineiden valmistus*
- *Pelien, leikkikalujen ja muiden tuotteiden valmistus*
- *Jalkineiden ja nahkatuotteiden korjaus*
- *Kellojen, kultasepäntuotteiden ja yms. tuotteiden korjaus*

2.2 Alan yritysten määrä

Tilastokeskuksen yritysten tilinpäätös- ja rakennetilastojen mukaan Suomessa toimi noin 7 220 käsityöyritystä vuonna 2014, mikä oli arviolta 2,6 prosenttia maamme koko yrityskannasta.⁷ Vuodesta 2011 käsityöyritysten määrä väheni lähes 450 yrityksellä eli 5,8 prosenttia. Prosentuaalisesti yritysten määrä on supistunut eniten nahkatuotteiden valmistuksessa, veneiden valmistuksessa ja korjauksessa sekä urheiluvälineiden valmistuksessa. Määrä on myös lisääntynyt joillakin toimialoilla, kuten soitinten valmistuksessa tai pelien, leikkikalujen yms. tuotteiden valmistuksessa (Taulukko 1).

Alan yritysten määrä on pienentynyt koko 2000-luvun ajan, mikä on liittynyt meillä kaiken kokoisten valmistusta harjoittavien yritysten määrää vähenemiseen. Vielä vuonna 2003 käsityöyrityksiä oli KTM:n selvityksen mukaan lähes 9 400. Toteutuneen kehi-

⁵ Vastaavuus haettiin pääosin niin sanotun luokitusavaimen avulla (ks. Toimialaluokitus 2008 käsikirja).

⁶ Yksittäisiä 5-numerotason käsityötoimialoja löytyy toimialaluokituksen pohjalta noin 50-60.

⁷ Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastoihin kuuluivat vuonna 2014 ne yritykset, jotka olivat toimineet tilastovuonna yli puoli vuotta, ja jotka työllistivät enemmän kuin puoli henkilöä vuosityöllisyyden käsitteellä mitaten tai muodostivat yli 11 016 euron liikevaihdon. Lisäksi vuositilastoihin sisältyvät vuodesta 2013 lukien liikelaitokset ja ne yritykset, joiden taseen loppusumma 170 000 euroa, vaikka henkilöstö- ja liikevaihtorajat eivät täytyisikään.

tyksen taustalla ovat elinkeinorakenteen muutos, tuotannon siirtyminen halvan kustannustason maihin, ulkomaisen tuonnin kasvun myötä tapahtunut kilpailun kiristyminen kotimaan markkinoilla. Automatisointi, digitaalinen vallankumous ja 3D-teknologian kehitys⁸ voivat vähentää yritysten määrää myös jatkossa.

Osasyynä toteutuneeseen kehitykseen voivat olla kuluttajien käyttäytymisessä tapahtuneet ja vuodesta 2009 asti jatkunut huono talouskehitys, joka on heikentänyt kuluttajien ostovoimaa. Toisaalta on muistettava, että yritystilastojen organisaatio- ja tietojärjestelmämuutosten vuoksi yrityksiä koskevat toimialakohtaiset perustiedot eivät ole vuodesta 2013 lukien täysin vertailukelpoisia aiempien vuosien kanssa, joskin käsityöalojen osalta muutokset eivät ole suuria. Vertailukelpoisuutta heikensi myös vuonna 2007 tapahtunut EU:n toimialaluokituksen uudistukset.⁹

Taulukko 1 Käsityöyritykset toimialoittain 2014 ja niiden määrän muutos vuodesta 2011 (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastot ja yritys- ja toimipaikkarekisteri, Tilastokeskus).

	Yrityksiä 2014, lkm	Määrän muutos 2011-14, lkm	Määrän muutos 2011-14, %
Tekstiilien valmistus	603	-50	-7,7
Vaatteiden valmistus	867	-78	-8,3
Nahan ja nahkatuotteiden valmistus	164	-25	-13,2
Puusepän ja muiden puutuotteiden valmistus	999	-79	-7,3
Painaminen ja kirjansidonta	600	-61	-9,2
Lasin ja lasituotteiden valmistus	81	0	0,0
Keraamisten tuotteiden valmistus	108	-7	-6,1
Kivituotteiden valmistus	206	-10	-4,6
Metallin takominen ja metallituotteiden valmistus	895	-58	-6,1
Laivojen ja veneiden valmistus ja korjaus	261	-36	-12,1
Huonekalujen valmistus	817	-36	-4,2
Kultasepäntuotteiden valmistus	285	-25	-8,1
Soitinten valmistus	80	8	11,1
Urheiluvälineiden valmistus	120	-5	-4,0
Pelien, leikkikalujen ym. tuotteiden valmistus	269	18	7,2
Jalkineiden ja nahkatavaroiden korjaus	204	-15	-6,8
Kellojen, kultasepäntuotteiden, ym. tuotteiden korjaus	657	12	1,9
Käsityöyritykset yhteensä	7 216	-447	-5,8

2.3 Yritysten henkilöstö ja kokoluokka

Käsityöyritykset työllistivät Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastojen mukaan noin 9 400 henkilöä vuonna 2014 **kokovuosityöllisyyden** käsitteellä mitattuna. Vuodesta 2011 työllisyys heikentyi yli 1 600 henkilöllä (-14,8 %). Työllisyys supistui suhteellisesti eniten nahkatuotteiden valmistuksessa, kellojen ja kultasepäntuotteiden yms. korjauksessa, veneiden valmistuksessa ja korjauksessa sekä vaatteiden valmistuk-

⁸ Kolmiulotteinen tulostus eli 3D-teknikka mullistaa perinteisen tehdasteollisuuden asemaa, kun monia kulutustarvikkeita voidaan valmistaa niiden loppukäyttäjien toimesta. Tosin uusi teknologia voi antaa uusia liiketoimintamahdollisuuksia myös pienyrityksille ja tuoda tuotteiden valmistusta takaisin Suomeen.

⁹ EU:n toimialaluokituksen (Nace) muutos tilastovuonna 2007 vaikutti käsityöalalla yritystilastojen vertailukelpoisuuteen paljon enemmän kuin vuonna 2013 tapahtunut Tilastokeskuksen yritystilastouudistus.

nessa. Työllisyys on lisääntynyt ainoastaan pelien, leikkikalujen ym. tuotteiden valmistuksessa (ml. jäljitelmäkorut) (Taulukko 2).

Käsityöyritysten toiminnalla on **välittömien työllisyysvaikutusten** ohella myös **välillisiä työllisyysvaikutuksia** muilla toimialoilla, kuten aineita ja tarvikkeita valmistavissa yrityksissä ja alihankintayrityksissä, kaupassa ja muilla yksityisillä palvelualoilla, kuten taloushallinnon palveluja yrityksille tuottavissa tiloimistoissa. Tilastokeskuksen panos-tuotostutkimusten perusteella arvioituna käsityötoimialojen laskennallinen välitön ja välillinen työllisyysvaikutus oli kansantaloudessa vuonna 2014 karkeasti arvioiden yhteensä noin 15 700 henkilöä.¹⁰

Vuodesta 2003 työllisyysvaikutukset ovat vähentyneet noin 5 700 henkilöllä. Laskelmat perustuvat siihen, että käsityötoimialojen vuoden 2013 liikevaihto kerrotaan toimialoit-tain Tilastokeskuksen panos-tuotostutkimuksen työllisyyskertoimilla, jotka kuvaavat työllisyysvaikutuksia toimialoittain yhtä miljoonan euron tuotosta kohden. Arviot perustuvat kuitenkin vain alle 10 työntekijän käsityöyritysten välittömiin ja välillisiin työllisyysvaikutuksiin, mutta myös suurissa yrityksissä on kädentaitoihin nojaavaa käsityö-mäistä tuotantoa, mikä lisää työllisyysvaikutuksia.

Taulukko 2 Käsityöyritysten henkilöstö toimialoittain 2014 ja työllisyyden suhteellinen muutos vuodesta 2011 (Lähde: Yritys- ja toimipaikkarekisteri, Tilastokeskus).

	Henkilöstö 2014, lkm	Määrän muutos 2011-14, lkm	Määrän muutos 2011-14, %
Tekstiilien valmistus	592	-131	-18,1
Vaatteiden valmistus	571	-166	-22,5
Nahan ja nahkatuotteiden valmistus	194	-75	-27,9
Puusepän ja muiden puutuotteiden valmistus	1 454	-295	-16,9
Painaminen ja kirjansidonta	1 199	-173	-12,6
Lasin ja lasituotteiden valmistus	148	-12	-7,5
Keraamisten tuotteiden valmistus	70	-5	-6,7
Kivituotteiden valmistus	370	-9	-2,4
Metallin takominen ja metallituotteiden valmistus	1 505	-164	-9,8
Laivojen ja veneiden valmistus ja korjaus	377	-116	-23,5
Huonekalujen valmistus	1 568	-199	-11,3
Kultasepäntuotteiden valmistus	242	-57	-19,1
Soitinten valmistus	75	-16	-17,6
Urheiluvälineiden valmistus	113	-29	-20,4
Pelien, leikkikalujen ym. tuotteiden valmistus	303	8	2,7
Jalkineiden ja nahkatavaroiden korjaus	233	-58	-19,9
Kellojen, kultasepäntuotteiden, ym. tuotteiden korjaus	407	-135	-24,9
Käsityöyritykset yhteensä	9 421	-1 632	-14,8

Yritysten kokoluokat

Kun tarkastellaan käsityöyritysten kokoa henkilöstön pohjalta, havaitaan, että keskimää-rin miltei kolme neljäsosa yrityksistä on **yksinyrittäjien tai ammatinharjoittajien**

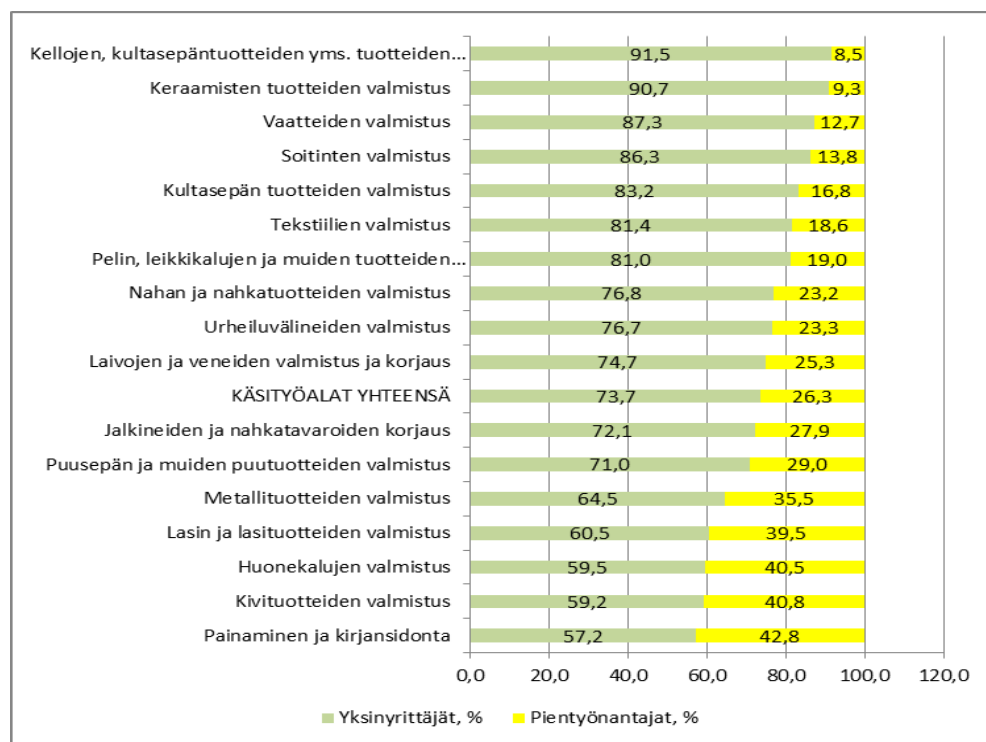
¹⁰ Tuotoksella tarkoitetaan määrättyä aikana, kuten esimerkiksi kalenterivuoden aikana, tuotettujen tavaroiden ja palvelujen arvoa. Kansantalouden tilinpidossa tuotoksen laskenta perustuu jalostusaloilla pitkälti yritystoimipaikkojen liikevaihtotietoon (ml. valmisteverastojen muutos, liiketoiminnan muut tuotot ja valmistus omaan loppukäyttöön).

omistamia. Yksinyrittäjien yritykseksi on määritelty yritys, jossa henkilöstön määrä on alle kaksi henkilöä kokovuosityöllisyyden käsitteellä mitattuna. Suurempia mikroyrityksiä (2-9 henkilön yritykset) nimitetään **pientyönantajaksi**. Yksinyrittäjien määrä on suurin keraamisten tuotteiden valmistuksessa, kellojen, kultasepäntuotteiden ym. korjauksessa sekä vaatteiden valmistuksessa (Kuvio 1).

Käsityöalan työllisyydestä yksinyrittäjien osuus oli vain noin neljäsos ja liikevaihdosta runsas neljäsos vuonna 2014. Yksinyrittäjien työllisyysosuus oli korkein (yli 50 %) keraamisten tuotteiden valmistuksessa ja kellojen, kultasepäntuotteiden ym. korjauksessa. Yli 35 prosenttiin työllisyysosuus nousi soitinten valmistuksessa, kultasepäntuotteiden valmistuksessa, tekstiilien vaatteiden valmistuksessa sekä jalkineiden ja nahkatavarojen valmistuksessa ja korjauksessa. Tosiasiassa monet yksinyrittäjät toimivat alalla sivutoimisesti tai osa-aikaisesti.

Käsityöyritysten pieni keskimääräinen koko on saanut vahvistusta Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry:n vuoden 2015 yrittäjäkyselystä. Kyselytutkimukseen osallistuneista yrityksistä 98 prosenttia kuului alle kymmenen henkilön mikroyrityksiin, joista ainoastaan yhden henkilön työllistäviä (yksinyrittäjiä) oli 73 prosenttiyksikköä. Pienestä yrityskoosta kieli myös vaatimaton keskimääräinen liikevaihto ja käsityöyritysten pääasiallinen yritysmuoto. Vuoden 2015 kyselyihin vastanneista yrittäjistä kahdella kolmasosalla yritysmuotona oli yksityinen toiminimi.¹¹

Kuvio 1 Käsityöalan yritykset jaettuna alle kahden henkilön yksinyrittäjien omistamiin yrityksiin ja 2-9 henkilöä työllistäviin pientyönantajiin 2014, prosenttia (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastot, Tilastokeskus).

¹¹ Yksinyrittäjävaltaisuus ja yksityinen toiminimi yritysmuotona on maassamme tyypillistä naisvaltaisille toimialoille. Taito ry:n vuoden 2015 yrittäjäkyselyyn vastanneista käsityöalan yrittäjistä keskimäärin 86 prosenttia oli naisia. Saatu tulos kuitenkin liioittelee naisyrittäjien todellista osuutta käsityöalan yrittäjistä. Kauppa- ja teollisuusministeriö KTM:lle vuonna 2005 tehty selvitys osoittaa, että tosiasiassa hyvin monet käsityöalat ovat miesvaltaisia.

2.4 Sivutoiminen yrittäjyys

Yrittäjäkyselyjen tuloksista voidaan päätellä, että yksinyrittäjistä yli 40 prosenttia oli sivutoimisia yrittäjiä, jotka saavat pääasialliset tulonsa muista lähteistä palkansaajina, opiskelijoina tai eläkeläisinä. Yrittäjyys voi olla myös **osa-aikaista tai kausiluonteista**, vaikka henkilöllä ei olisikaan muuta päätointa tai ulkopuolista tulonlähdettä, kuten eläkettä. Nämä osa-aikayrittäjät luetaan Tilastokeskuksen työllisyystilastoissa yrittäjiin toisin kuin sivutoimisesti yrittäjinä toimivat palkansaajat, jotka ovat myös työllisyystilastoissa päätoimensa mukaisesti palkansaajia.

Sivutoimisten yrittäjien määrästä ei ole tilastotietoja ja saatavilla olevat tiedot perustuvat erillistutkimuksiin. Silti sivutoiminen yrittäjyys on Suomessa tavallista, sillä koko työllisestä työvoimasta (palkansaajat ja yrittäjät) päätoimisia yrittäjiä on noin kymmenen prosenttia ja sivutoimisia yrittäjiä (palkansaajia) noin neljä prosenttia. Kansainväliset Global Monitor Entrepreneurship GEM-tutkimukset vahvistavat sivutoimisen yrittäjyyden yleisyyden Suomessa. Vuonna 2007 osa-aikayrittäjiä oli GEM-tutkimusten mukaan jopa yli 40 prosenttia kaikista yrittäjistä.

Sivutoimista yrittäjyyttä voidaan tutkia Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisteri YTR:n vuoden 2012 tilastojen pohjalta. Kohdejoukkoa ovat konserneihin kuulumattomat yksityiset kotimaiset yritykset, joiden toiminta-aika ylitti vuonna 2012 puoli vuotta ja joiden henkilöstö oli 0,1-0,5 henkeä vuosityöllisyyden käsitteellä mitaten. Tilastovuonna aloittaneet ja lopettaneet yritykset on rajattu tarkastelun ulkopuolelle. Kohdejoukko voidaan jakaa edelleen vuositilastoihin sisältyviin ja vuositilastojen ulkopuolelle jääviin sivutoimisiin yrityksiin.¹²

Edellä mainituilla tavoilla määriteltynä Suomessa oli vuonna 2012 noin 4 310 sivutoimista käsityöyritystä, joiden henkilöstö oli kokovuosityöllisyyden käsitteellä mitattuna 1 000 henkilöä (Taulukko 3). Sivutoimisista yrityksistä YTR:n vuositilastoihin sisältyi 3 100 yritystä. Tästä voidaan päätellä, että myös vuonna 2014 runsaat 40 prosenttia käsityöyritysten kokonaismäärästä (7 220 yritystä) oli sivu- tai osa-aikayrittäjien omistamia. Käsityöyritysten määrää kasvattavat lisäksi ne 1 200 yritystä, jotka ovat jääneet YTR:n vuositilastojen ulkopuolelle.¹³

Sivutoimista yrittäjyyttä esiintyy kaikilla käsityöaloilla. Päätoimialoittain tarkasteltuna sivutoimisten yritysten määrä on suurinta vaatteiden, keraamisten tuotteiden, urheiluvälineiden, nahkatuotteiden ja kultasepän tuotteiden valmistuksessa, jos tarkastelun kohteina ovat ainoastaan Tilastokeskuksen YTR:n vuositilastoihin sisältyneet sivutoimiset yritykset. Näillä toimialoilla yli 50 prosenttia yrityksistä on sivutoimisten tai osa-aikaisten yrittäjien omistamia. Vähiten sivutoimista yrittäjyyttä esiintyy jalkineiden ja nahkatavaroiden korjauksessa.

¹² Kahteen pääryhmään kuuluvia sivutoimisia yrityksiä erottaa toisistaan se, että YTR:n vuositilastoihin sisältyvissä sivutoimisissa yrityksissä liikevaihto oli ylittänyt vuonna 2012 tilastoon pääsemisen alarajan (10 595 euroa), mutta vuositilastojen ulkopuolelle jääneissä sivutoimisissa yrityksissä liikevaihto oli painunut niin pieneksi, että YTR:n vuositilastoon pääsemisen liikevaihtoraja oli jäänyt saavuttamatta. Vuositilastoon sisältyy myös yrityksiä, joiden henkilöstötieto on nolla, mutta liikevaihto ylittää tilastoon pääsemisen alarajan (10 595 euroa). Nämä yritykset on jätetty sivutoimisuutta koskevan tarkastelun ulkopuolelle, sillä sivutoimiselta yritykseltä on edellytetty 0,1 henkilön minimihenkilöstöä.

¹³ Jos vuositilastojen ulkopuolelle jääneet sivutoimiset yritykset lasketaan mukaan, oli Suomessa kaikkiaan yli 8 400 käsityöyritystä (1 214 plus 7 216 yritystä) vuonna 2014.

Lopettamisen kynnyks alhainen

Tutkimustulosten mukaan noin 35–40 prosenttia sivutoimisista yrittäjistä lopettaa kuitenkin ensimmäisen vuoden aikana, kun kolme neljäsosaa päätoimista yrittäjistä jatkaa toimintaansa. Suuren lopettamisalttiuden taustalla saattaa olla lyhytaikaisiksi tarkoitettujen kertakäyttöyritysten tai yksittäisiä hankkeita varten perustettujen yritysten toiminnan loppuminen. Toinen selitys voi olla palkansaajien halu kokeilla yrittäjyyttä. Mikäli yritystoiminnasta saadut kokemukset eivät ole vastanneet odotuksia, on toiminnasta luovuttu ja keskitytty palkkatyöhön.

Sivutoimisten ja lyhytaikaista liiketoimintaa varten perustettujen yritysten suuri aloittamis- ja lopettamisalttiisuus lisää yrityskannan tilastollista vaihtuvuutta monilla pienyritysvaltaisilla käsityöaloilla. Tämä tulisi ottaa huomioon yritysten vaihtuvuutta kuvaavissa tutkimuksissa, ennen kuin korkeasta vaihtuvuudesta vedetään liian pitkälle meneviä yrityskannan uudistumiseen liittyviä johtopäätöksiä (ks. luku 3). Lisäksi valtaosa sivutoimisista yrityksistä on yritysmuodoltaan yksityisiä toiminimiä, sillä toiminimiyritys on helppoa perustaa ja lopettaa.

Taulukko 3 Käsityöyritykset ja niiden henkilöstö kokoluokittain ja pää- ja sivutoimisuuden mukaan (arvio) 2014 (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto; yritys- ja toimipaikkarekisteri YTR (vuosi 2012), Tilastokeskus).

	Yrityksiä, lkm	Osuus, %	Henkilös- tö, %	Osuus, %
Yksinyrittäjät	5317	63,1	2339	24,4
- kokopäiväiset yrittäjät	2215	26,3	1475	15,4
- sivutoimiset (osa-aikaiset) yrittäjät (2012)	3102	36,8	864	9,0
Pientyönantajat	1899	22,5	7082	74,0
Yhteensä (vuositilastot)	7216	85,6	9421	98,4
Sivutoimiset yrittäjät (ei vuositilastossa) (2012)	1214	14,4	150	1,6
KAIKKI YHTEENSÄ	8430	100,0	9571	100,0

Sivutoimisen yrittäjyyden taustatekijät

Sivutoiminen yrittäjyys on Suomessa sen verran yleistä, että lähes jokainen tuntee sukulais-, tuttava- ja ystäväpiiristään jonkun henkilön, jolla on pienimuotoista yritystoimintaa. Sivutoiminen yrittäjyys johtaa harvoin päätoimiseen yrittäjyyteen, mutta se antaa mahdollisuuden lisäansioihin. Eläkeläisille sivutoiminen yrittäjyys tarjoaa oivallisen tavan jatkaa työelämässä muutamia lisävuosia. Sivutoimisten yrittäjien tuottamille tavaroille ja palveluille on myös todellista kysyntää etenkin pienillä paikkakunnilla, joissa asiakkaita ei riittäisi päätoimiseen yritystoimintaan.

Sivutoiminen yrittäjyys voi sopia hyvin erilaisiin elämäntilanteisiin. Esimerkkeinä ovat kotiäidit, joille kotoa käsin tapahtuva yritystoiminta tarjoaa vaihtelua elämään, ylläpitää ammattitaitoa tai tuo tarpeellisia sivutuloloja. Joskus kysymys voi olla eräänlaisen mahdollisuus- ja pakkoyrittäjyyden yhdistelmästä, mikä vähentää toimeentuloon liittyvää epävarmuutta. Sivutoimiset yritykset voivat olla myös yhtiömuotoisia tiimiyrityksiä, joiden kautta omistajat kanavoivat satunnaisia sivutulolojaan, mikä on edullista ja joustavaa tulonsaajalle ja työnteettäjälle.

Varsinkin eläkeläiset muodostavat kasvavan joukon sivutoimisista yrittäjistä, mikä monipuolistaa yrittäjyyden kuvaa. Lähivuosina eläkkeelle siirtyy suuri määrä henkilöitä, jotka eivät haluaisi vetäytyä kokonaan työmarkkinoilta vaan haluavat jatkaa työtekoa

yrittäjänä joustavalla tavalla. Heille yrittäjyys voi tarjota pehmeän laskun työelämästä vanhuuseläkkeelle. Eläkeläisyrittäjillä on puolellaan määrättyjä etuja, jotka pienentävät yritystoimintaan liittyviä riskejä. Yritystoiminnasta saadut tulot voivat lisätä verotettavien tulojen progressiota mutta eivät vähennä eläkettä.¹⁴

Palkansaajan mahdollisuuksia toimia sivutoimisena yrittäjänä rajoittavat toisaalta eräät työehtoihin liittyvät säännökset. Työsopimuslain mukaan yksittäinen työntekijä ei saa harjoittaa työnantajaansa nähden kilpailevaa tai muutoin vahingoittavaa toimintaa. Työntekijä ei saa myöskään hyödyntää tai ilmaista muille työnantajan ammatti- ja liikesalaisuuksia. Valtiolla ja kunta-alalla virkamiehet tarvitsevat sivutoimiluvan tai tekevät sivutoimi-ilmoituksen yritystoimintaa varten. Säännökset sisältyvät virkamieslakiin ja lakiin kunnallisesta viranhaltijasta.

Työttömälle henkilölle sivutoimisen yritystoiminnan harjoittaminen voi olla hankalaa.¹⁵ Henkilöllä voi silti jäädä oikeus työttömyyskassan tai KELAn sovitteluun työttömyysetuuteen, jos yritystoiminnan vaatima työ määrä on vähäinen eikä muodostu esteeksi päätoimisen kokoaikatyön vastaanottamiselle. Työvoimaviranomaiset voisivat kuitenkin nykyistä aktiivisemmin tukea yrittäjyydestä kiinnostuneen työttömän työnhakijan mahdollisuuksia työllistyä sivutoimisessa yrityksessään siten, että yrittäjyydestä tulisi vähitellen pääasiallinen tulonlähde.¹⁶

2.5 Maahanmuuttajayritykset

Käsityöaloilla toimivia yrittäjävetoisia maahanmuuttajayrityksiä oli Tilastokeskuksen YTR:n mukaan noin 136 vuonna 2011, mikä oli 1,8 prosenttia kaikista käsityöalojen yrityksistä tuolloin. Maahanmuuttajataustaisten yritysten osuus oli suurin vaatteiden valmistuksessa, kultasepäntuotteiden, kellojen, yms. esineiden korjauksessa sekä puutuotteiden valmistuksessa. Myönteistä olisi, että Suomeen syntyisi työpaikkoja sellaiset ulkomaalaisten yrittäjien (**business immigrants**) toimesta, joilla on jo monipuolista kokemusta yrittäjyydestä ja kansainvälisiä yhteyksiä.

Ulkomaalaistaustaiset käsityöalojen yritykset on määritelty YTR:n vuositilastoon kuuluvien yritysten joukosta siten, että yritys on ulkomaalainen, jos yrityksen taustalla olevalla yrittäjällä tai useamman yrittäjän tapauksessa vähintään puolella yrittäjistä äidinkieli on muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Yrittäjät tai yrityksen yrittäjävetoisuus on tunnustettu toiminimimuotoisissa yrityksissä ammatin- ja liikkeenharjoittajien henkilötunnusten ja yhtiömuotoisissa yrityksissä yrittäjäläkeaineistosta (YEL) saatujen henkilötunnusten perusteella.¹⁷

Monet ulkomaalaistaustaiset käsityöalan yritykset ovat pieniä, ja niillä ei ole palkattua työvoimaa. Yritysten vastuuhenkilöt koostuvat toiminimiyrittäjistä, henkilöyhtiöiden vastuunalaisista yhtiömiehistä ja osakeyhtiömuotoisissa yrityksissä hallituksen jäsenistä

¹⁴ Vanhuuseläkkeellä olevien yrittäjien ei tarvitse maksaa yrittäjäläkemaksuja, sillä vakuuttaminen on vapaaehtoista.

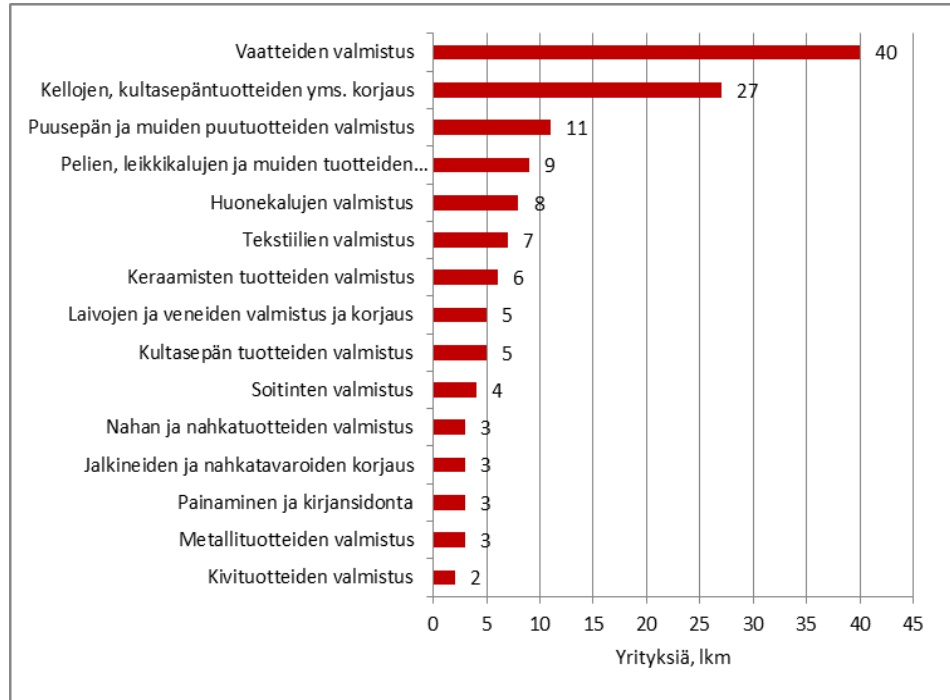
¹⁵ Taustalla on ajatus siitä, että työttömyysturvan tarkoitus ei ole poistaa yritystoiminnan riskejä eikä toimia epävirallisenä yritystukena. Ratkaisut työttömän sivutoimisen yrittäjyyden osalta tehdään työ- ja elinkeinotoimistoissa.

¹⁶ Päätoimisesta yrittäjyydestä kiinnostuneita sivutoimisia yrittäjiä voisi ohjata aktiivisemmin neuvontapalvelujen piiriin. Näillä henkilöillä voisi olla myös mahdollisuus saada starttirahaa. Nykysäännösten mukaan starttirahaa ei ole mahdollista saada, kun siirrytään sivutoimisesta yrittäjyydestä päätoimiseksi yrittäjäksi.

¹⁷ Tilastokeskuksen YTR:n ulkomaalaisten yritysten tilasto ei sisällä Ruotsissa syntyneiden yrittäjien, kuten ruotsin-suomalaisten paluumuuttajien omistamia yrityksiä, mikäli yrittäjän äidinkieli on suomi tai ruotsi.

ja toimitusjohtajista. Pääosassa yrityksiä oli 1-2 vastuuhenkilöä. Tilastokeskuksen YTR:stä ei ole saatu tarkkoja tietoja ulkomaalaistaustaisten käsityöyritysten henkilöstöstä, mutta se oli arviolta 100-150 henkilöä. Liikevaihto kertyi yrityksiin arviolta kymmenen miljoonaa euroa vuonna 2011.¹⁸

Kuvio 2 Maahanmuuttajataustaiset käsityöalan yritykset 2011, lkm (Lähde: Yritys- ja toimipaikkarekisteri).

¹⁸ Suomessa oli Tilastokeskuksen YTR:n mukaan yhteensä 6 321 yrittäjävetoista ulkomaalaistaustaista yritystä vuonna 2011. Ne työllistivät 8 650 henkilöä ja niiden liikevaihto oli noin miljardi euroa. Suomen koko yrityskannasta (pl. alkutuotanto) ulkomaalaisia yrityksiä oli 2,4 prosenttia, henkilöstöstä 0,5 prosenttia ja liikevaihdosta 0,3 prosenttia. Kaikista yrittäjävetoisista yrityksistä ulkomaalaisten omistamia oli puolestaan neljä prosenttia ja henkilöstö- ja liikevaihdosta arviolta 3-4 prosenttia.

3 Yritysten uusiutuminen, kasvu ja kansainvälisyys

Yrityskannan vaihtuvuus on ollut käsityöaloilla heikompa kuin koko yrityskehityksessä keskimäärin, kun sitä mitataan suhteuttamalla toimintansa aloittaneet uudet yritykset ja lopettaneet yritykset yrityskehitykseen. Tämän lisäksi vaihtuvuus on perustunut monilla käsityöaloilla lopettaneiden yritysten enemmyyteen. Vaihtuvuus on kuitenkin merkki yrityskehityksen dynaamisuudesta ja uudistumiskyvystä.

Käsityöyritysten kaksijakoisuutta kuvastaa se, että lähes joka kymmenes yritys oli keväällä 2015 voimakkaasti kasvuhakuinen ja miltei 50 prosenttia pyrki kasvuun mahdollisuuksien mukaan. Keskeisin kasvukeino on myynnin ja markkinoinnin lisääminen, joskin painopistettä kannattaisi siirtää enemmän tuote- ja palvelukehitykseen, markkina-alueen laajentamiseen myös kansainvälisille markkinoille.

3.1 Yrityskannan vaihtuvuus

Käsityöalan **toimintansa aloittaneiden** yritysten määrä oli vuosina 2005-09 keskimäärin noin 770 yritystä, mutta vuosina 2010-14 määrä on alentunut keskimäärin noin 680 uuteen yritykseen vuodessa.¹⁹ (Taulukko 4). Samanaikaisesti **toimintansa lopettaneiden** yritysten määrä on lisääntynyt, mikä on painanut yritysten määrän **nettolisäyksen**²⁰ negatiiviseksi kolmen viime vuoden tarkasteluajanjaksolla. Toimialoitain katsottuna yritysten määrä on pienentynyt vuosina 2013-15²¹ määrällisesti eniten puusepän tuotteiden, tekstiilien ja huonekalujen valmistuksessa.

Yritysten määrän nettolisäys on ollut puolestaan plusmerkkistä kellojen, kultasepäntuotteiden ym. tuotteiden korjauksessa, pelien, leikkikalujen ym. tuotteiden valmistuksessa (jäljitelmäkorut), kultasepäntuotteiden valmistuksessa ja nahkatuotteiden valmistuksessa. Tosin aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten tilastoon perustuvaa yritysten määrän lisäystä ei voida verrata Tilastokeskuksen vuositilastoissa tapahtuneisiin yritysten määrän muutoksiin, sillä osassa uusia yrityksiä toiminta on niin vähäistä, että yritys ei täytä vuositilastoihin pääsyn minimikriteereitä.

Yritystoiminnan dynaamisuutta ja uudistuskykyä kuvaava yrityskehityksen **vaihtuvuus**²² on vähentynyt monilla käsityöaloilla 2010-luvulle tultaessa ja vaihtuvuus on käsityöaloilla pienempi kuin koko yrityskehityksessä. Tosin pari viime vuoden aikana käsityöalan keskimääräinen vaihtuvuus on kääntynyt loivaan nousuun. Vaihtuvuus tarkoittaa sitä, että vanhat kilpailukykynsä menettäneet yritykset poistuvat markkinoilta ja antavat tilaa uusille innovatiivisille ja kasvuhakuisille yrityksille. Korkeaa yrityskehityksen vaihtuvuutta nimitetään ”luovaksi tuhoksi.”

¹⁹ Tilastokeskuksen aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten tilastossa yritys merkitään aloittaneeksi silloin, kun siitä tulee arvonlisäverovelvollinen tai työnantaja. Yritys voi kirjautua tilastoon aloittaneeksi myös yhtiöittämisen tai fuusion seurauksena tai toimimimimuotoisen yrityksen muuttuessa yhtiömuotoiseksi, jolloin se saa uuden yritystunnuksen. Yritys katsotaan lopettaneeksi, kun se lakkaa toimimasta sekä työnantajana että arvonlisäverovelvollisena, ja vanha yritystunnus lopetetaan. Toimintansa lopettaneeksi yritys voidaan katsoa myös silloin, kun se sulautuu toiseen yritykseen. Yli 18 kuukauden toimimattomuuden jälkeen aktivoitua yritys määritetään uudestaan aloittaneeksi ja edeltävä lopetustieto jää voimaan. Mikäli lopettaneeksi merkitty yritys aktivoituu ennen 18 kuukauden ajan täyttymistä, lopetustieto kumotaan ja yritys katsotaan toimivaksi koko ajanjaksolla.

²⁰ Yritysten nettolisäys on toimintansa aloittaneet miinus toimintansa lopettaneet yritykset tietyinä ajanjaksona.

²¹ Vuoden 2013 tammikuun ja vuoden 2015 kesäkuun välisenä aikana.

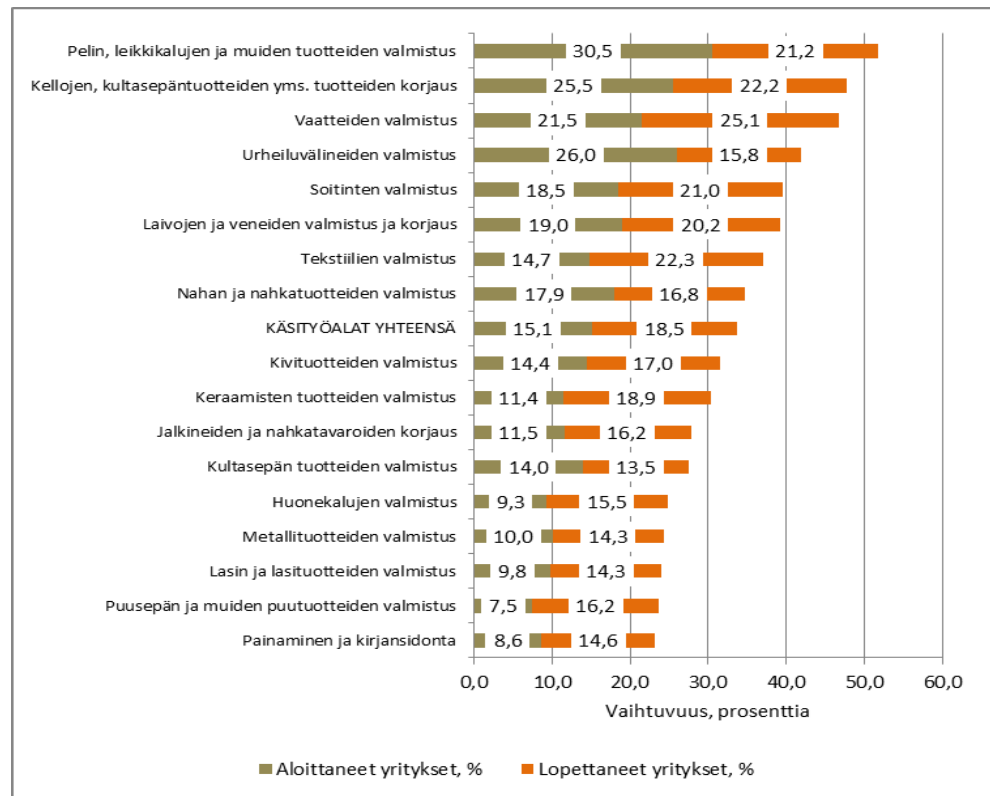
²² Vaihtuvuudella tarkoitetaan toimintansa aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten prosenttiosuutta yrityskehityksestä tietynä ajanjaksona. Käsityöalalla vaihtuvuus perustuu nykyään lopettaneiden yritysten enemmyyteen, kun se ennen aloittaneiden yritysten enemmyyttä.

Yrityskannan vaihtuvuus liittyy läheisesti **innovaatioihin**, jotka ovat tärkein tuottavuuden kasvutekijä. Tällä ei tarkoiteta vain tuotantoteknologiaa, vaan myös uusia innovatiivisia tuotteita ja palveluja, uudenlaista työn organisointia, edistyksellisiä työolosuhteita tai uusia liiketoimintamalleja.²³ Suurinta vaihtuvuus oli vuosina 2013-15 vaatteiden sekä pelien yms. tuotteiden valmistuksessa ja kellojen, kultasepäntuotteiden yms. korjauksessa. Pienintä se oli painamisessa ja kirjansidonnassa, puusepän tuotteiden valmistuksessa, lasi- ja metallituotteiden valmistuksessa.

Taulukko 4 Käsiyöyritysten toimintansa aloittaneet ja lopettaneet yritykset ja yrityskannan vaihtuvuus 2005-14 (Lähde: Aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten tilasto, Tilastokeskus).

	Aloittaneet yritykset, lkm	Lopettaneet yritykset, lkm	Yritysten nettolisäys, lkm	Yrityskannan vaihtuvuus, %
2005	769	792	-23	13,8
2006	782	742	40	13,5
2007	805	721	84	13,5
2008	828	876	-48	14,9
2009	686	823	-137	13,4
2010	729	640	89	12,3
2011	688	685	3	12,3
2012	687	752	-65	12,9
2013	674	843	-169	13,4
2014	632	871	-189	13,6

Kuvio 3 Käsiyöyritysten yrityskannan vaihtuvuus toimialoittain 2013-15 (Lähde: Aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten tilasto, Tilastokeskus).

²³ Uudessa liiketoimintamallissa yritys luo joko kokonaan tai osittain uuden tavan ansaita.

Toisaalta korkea vaihtuvuus ei ole aina osoitus eteenpäin vievästä muutosvoimasta. Käsitövaltaisessa tuotteiden valmistuksessa osa vaihtuvuudesta voi olla seurausta toiminnan alhaisesta aloittamiskynnyksestä, puutteellisista yrittäjätaidoista, ylikapasiteetista ja kovasta kilpailusta. Kertakäyttöyritysten hyväksikäytöllä voi olla yhteys verojen ja yhteiskunnallisten velvoitteiden laiminlyönteihin. Tilastokeskuksen aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten tilastoihin perustuva vaihtuvuus on osittain myös tilastollista ja esimerkiksi yritysmuodon muutosten aiheuttamaa.

3.2 Kasvuyrittäjyys

Liiketaloustieteen mukaan yrityksen orgaaninen kasvu ilmenee markkinaosuuden kasvuna tai markkina-alueen laajenemisena (**geneerinen kasvu**), liiketoiminnan kehittymisenä uusiin tuotteisiin ja palveluihin (**diversifiointi**) taikka yrityksen epäorgaanisena kasvuna yrityskauppojen (osake- ja substanssikaupat). Reaalitaloudessa kasvu perustuu yrityskohtaisiin kilpailuetuihin, joita kilpailijoiden on vaikea kopioida ja joista asiakkaiden on vaikea luopua. Ilmiön monimuotoisuudesta kertoo se, että kasvu voi tapahtua yritysryppäiden tai verkottumisen kautta.

Yrityksen kasvua on kutsuttu talousteoreettisessa kirjallisuudessa monitahoiseksi sosiaalis-taloudelliseksi ilmiöksi, joka tapahtuu tietystä taloudellisesta, sosiaalisesta ja kulttuuriympäristössä. Yritysten erilaisuus voimavarojen, toimintatavan ja liiketoimintamallin suhteen vaikuttavat kasvumahdollisuuksiin onnekkaasta ajoituksesta puhumattakaan. Esimerkiksi kaikilla pienillä aloittavilla yrityksillä ei ole riittävästi nopeaan orgaaniseen kasvuun tarvittavia henkilöstö- ja taloudellisia voimavaroja tai edes uskottavuutta markkinoilla asiakkaiden tai rahoittajien mielestä.

Avuksi tulevat silloin aloittavien yritysten vastuuhenkilöiden viralliset ja epäviralliset verkostosuhteet ja niiden kautta tulevat suuremmat voimavarat. Verkottuminen muiden yritysten ja yhteistyö asiakkaiden kanssa edistää innovaatioita ja antaa pienelle, uudelle yritykselle tarpeellisia voimavaroja. Luonnolliset ne yritykset, jotka ovat syntyneet yritysjärjestelyjen kautta vanhoista yrityksistä, voivat päästä paremmin alkuun kuin puhtaalta pöydältä aloittavat aidosti uudet yritykset, koska niillä on useimmiten tuotannon tekijät, markkinat ja asiakkaat valmiina.

Yrityksen kasvuhalu ja -kyky riippuvat kuitenkin yrittäjien tahtotilasta ja kyvykkyydestä. Varsinkin pienissä yrityksissä kasvutavoitteet ovat vahvasti sidoksissa itse yrittäjän persoonaan, kokemustaan, elämäntilanteeseen ja henkilökohtaisiin tavoitteisiin. Keskeisiä ominaisuuksia ovat yrittäjän halu luoda ja tunnistaa uusia taloudellisia mahdollisuuksia sekä valmius kohdata kovaa kilpailua ja ottaa taloudellisia ja muita henkilökohtaisia riskejä. Riskinottovalmius tarkoittaa varmojen markkinoiden ja hyväksi havaittujen palvelujen tai tuotteiden hylkäämistä.

Riskinottovalmius ei tarkoita suinkaan holtitonta uhkapeliä, vaan tietoisesti riskin ottamista. Kasvuun voi liittyä usein tulevaisuuteen katsova näkökulma. Taustalla on valistunut näkemys markkinoiden tai markkina-alueen ostovoiman kehityksestä, asiakkaiden uusista tai muuttuvista tarpeista taikka kehittyvän teknologian ja osaamisen antamista uusista mahdollisuuksista. Hyvällä tulevaisuuden ennakkoinnilla voidaan saavuttaa huomattavia kilpailuetuja, vaikuttaa kysynnän ja asiakkaiden tarpeiden muotoutumiseen ja asettaa kilpailijat haastajan asemaan.

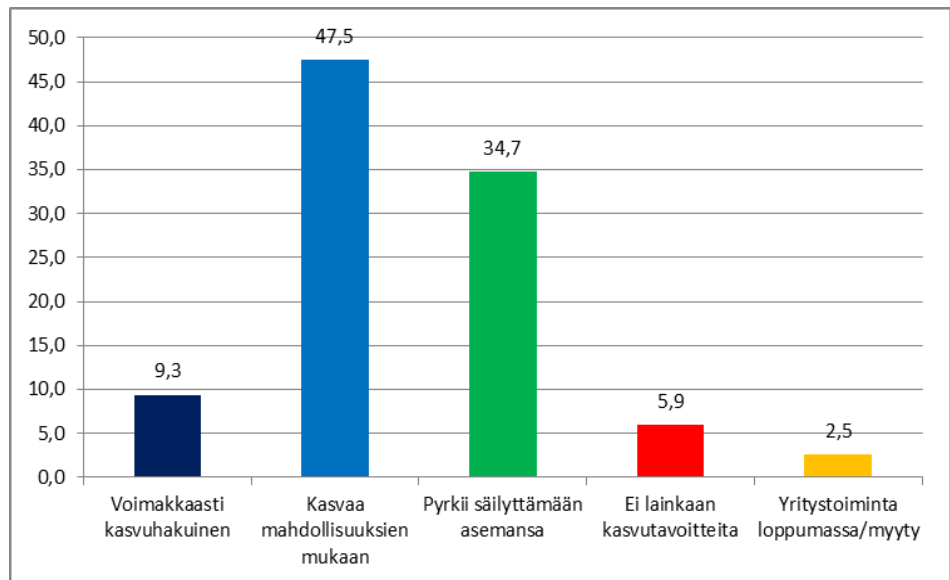
Käsityöalojen kasvuyritykset

Suomessa laadituista tilastotarkasteluista ei saada tietoja käsityöalan kasvuyrittäjyydestä, sillä käytettävissä olevat kasvuyritystilastot eivät ulotu riittävän tarkalle toimialatasolle eikä kasvuyrittäjyyttä ole tutkittu toimialaryhmässä kunnolla muutoinkaan. Tässä raportista toimialaryhmän yritysten kasvuhalukkuutta on kartoitettu Taito ry:n vuoden 2015 yrittäjäkyselyjen pohjalta. Saaduista vastauksista ilmenee, että yhdeksän prosenttia alan yrityksistä oli keväällä 2015 voimakkaasti kasvuhakuinen ja 48 prosenttia pyrkii kasvuun mahdollisuuksien mukaan (Kuvio 4).

Asemansa säilyttämiseen on tyytynyt 35 prosenttia kyselyihin vastanneista, mikä saattaa myös edellyttää kasvua. Loppuosalla yrityksistä ei ollut kasvutavoitteita tai yritys oli lopettamassa toimintaansa. Käsityöalan yritykset ovat hieman kasvuhakuisempia kuin pk-yritykset keskimäärin. Tämä käy ilmi, kun Taito ry:n vuoden 2015 yrittäjäkyselyjen tuloksia verrataan Suomen Yrittäjien, Finnvera ja työ- ja elinkeinoministeriö TEM:n keväällä 2015 teettämän pk-yritysbarometrin tuloksiin.²⁴ Varsinkin mahdollisuuksien mukaan kasvavia on enemmän käsityöaloilla.

Käsityöalojen suurempi kasvuhalukkuus voi johtua siitä, että toimiala koostuu pääasiassa tuotteiden valmistusta harjoittavista yrityksistä, jotka ovat myös pk-yritysbarometrin mukaan kasvuhakuisempia kuin kaupan ja palvelualojen yritykset. Palvelualoja edustavat käsityöaloilla vain kotitalouksesineiden korjausta harjoittavat yritykset. Kevään 2015 pk-yritysbarometrin mukaan voimakkaasti kasvuhakuisia olikin teollisuudessa kaksitoista prosenttia, kaupassa ja palvelualoilla seitsemän prosenttia ja rakentamisessa kuusi prosenttia kaikista toimialansa pk-yrityksistä.

Kuvio 4 Yritysten kasvuhakuisuus käsityöaloilla keväällä 2015 (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2015).

Vuoden 2015 yrittäjäkyselyjen mukaan käsityöalan kasvuhakuisuus vaihtelee erityyppisissä yrityksissä samalla tavalla kuin muillakin toimialoilla. Voimakkaasti kasvuhakuisien ja mahdollisuuksien mukaan kasvavien yritysten keskuudessa on hieman enemmän

²⁴ Suomen Yrittäjien, Finnveran ja TEM:n pk-yritysbarometri perustuu yritysten vastuuhenkilöille suunnattuihin kyselyihin, joiden piirissä oli talvella 2015 noin 4 404 pk-yritystä.

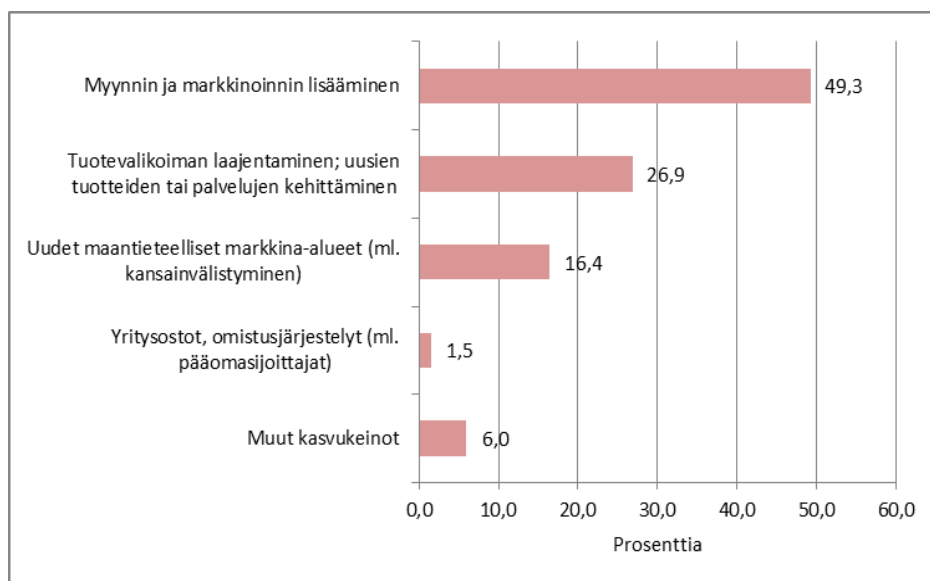
nuoria alle kymmenen vuotta toimineita ja 2010-luvulla toimintansa aloittaneita yrityksiä kuin kaikkien kyselyyn vastanneiden joukossa. Kasvuhakuisuus lisääntyy yrityskoon kasvaessa, ja kasvuyritysten joukossa on keskimääräistä enemmän pientyönantajina toimivia käsityöyrityksiä.

Keskeiset kasvukeinot

Yrittäjäkyselyjen mukaan lähes 50 prosenttia käsityöalojen voimakkaasti ja maltillisesti kasvuhakuisista yrityksistä luottaa ensisijaisesti myynnin ja markkinoinnin kehittämiseen²⁵ (Kuvio 5). Vaikka myynnin ja markkinoinnin kehittäminen on tärkeää, toiminnan on perustuttava osaamiselle ja asiakkuuden kehittämiseksi, sillä menestys ei riipu vain markkinointiosaamisesta. Sen rinnalle olisi nostettava valmiudet tunnistaa ja ymmärtää asiakkaan tarpeet ja ongelmat. Kyky löytää näihin ratkaisut tulisi olla kasvuhakuisissa yrityksissä osaamisen ydinalueita.

Myönteistä kyselytuloksissa on, että runsaat 40 prosenttia vastanneista kasvuhakuisista yrityksistä nojaa oman toimintansa aktiiviseen kehittämiseen, eli panostaa orgaaniseen kasvuun.²⁶ Orgaanisen kasvun keinoja ovat maantieteellisen markkina-alueen suurentaminen tai tuotevalikoiman laajentaminen ja monipuolistaminen, mikä voi edellyttää uusien tuotteiden ja palvelujen kehittämistä. Kasvun perusta onkin innovatiivisuudessa ja siinä, että yritykset tuovat markkinoille tuotteita, jotka ovat kokonaan uusia asiakkaille, ja jotka eivät kohta paljon kilpailua.

Kuvio 5 Käsityöalan yritysten tärkeimmät kasvukeinot, prosenttia kasvuhakuisista yrityksistä (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2015).

3.3 Kansainvälinen toiminta

EK:n ja Nordean tekemän selvityksen varsinkin voimakas kasvu ja yrityksen toiminnan jatkuvuus ja menestyminen pitkällä aikavälillä edellyttäisi yritykseltä jonkinlaista kan-

²⁵ Maltillisesti kasvuhakuisilla tarkoitetaan mahdollisuuksien mukaan kasvavia muotoilualan yrityksiä.

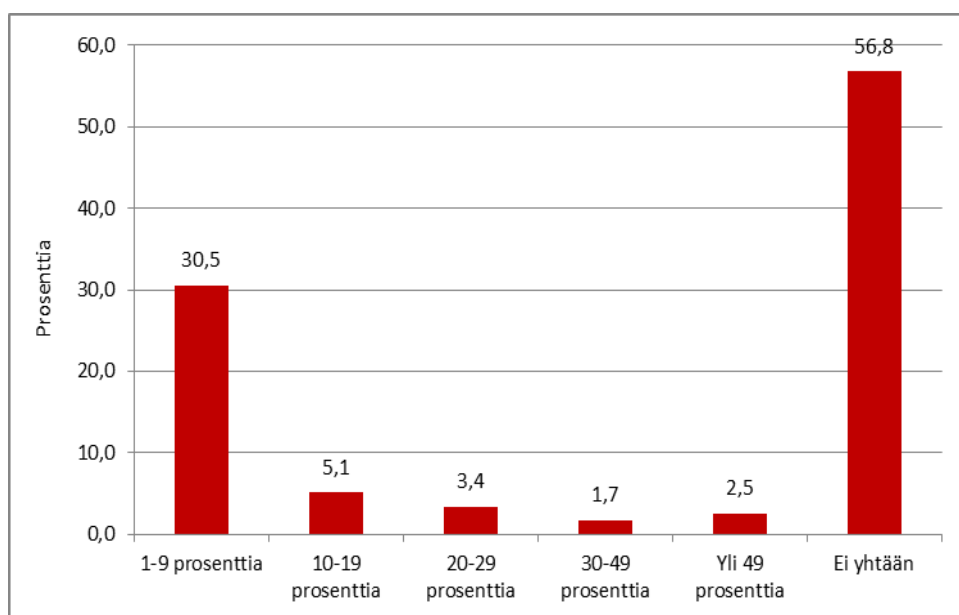
²⁶ Yritys voi kasvaa hyppäksenomaisesti (epäorgaanisesti) myös yrityskaupoilla. Yrityskaupat (yrityksen tai sen liiketoiminnan ostaminen) on nopea tapa kasvaa yrityksenä, mutta niihin voi liittyä paljon riskejä. Vuoden 2015 yrittäjäkyselyihin vastanneista vain yksi yritys turvautui yrityskauppoihin.

sainvälistymistä.²⁷ Yhtenä syynä Suomen suhteellisen pieneen kasvuyritysten määrään pidetäänkin pk-yritysten vähäistä kansainvälistymistä. Vaikka esimerkiksi käsiyöala on ollut pääasiassa hyvin kotimarkkinasuuntautunutta, harjoittaa kuitenkin yli 40 prosenttia Taito ry:n vuoden 2015 yrittäjäkyselyihin vastanneista käsiyöalan yrityksistä suoraa vientiä tai muuta ulkomaista toimintaa.

Pääosalle ulkomainen toiminta on kuitenkin hyvin pientä tai satunnaista. Yrityksiä, joissa ulkomainen toiminta vastasi vähintään kymmenesosan liikevaihdosta, oli vain 10-15 prosenttia kaikista yrittäjäkyselyyn vastanneista ja alle 30 prosenttia kaikista ulkomaista toimintaa harjoittaneista yrityksistä vuonna 2015 (Kuvio 6). Kyselyt paljastavat, että joka kymmenellä yrityksellä kansainvälinen toiminta on vakiintunutta tai tasaisesti kehittyvää. Lisäksi noin viidennes kyselyihin vastanneista on panostanut voimakkaasti tai ainakin jonkin verran ulkomaiseen toimintaan (Kuvio 7).

Kansainvälisellä toiminnalla voidaan tasoittaa kotimaan suhdannevaihteluja ja tavoitetaan asiakasryhmiä erikoistuotteissa.²⁸ Tähän yritystoiminnan digitalisoituminen, kuten verkkokauppa ja asiakaspalvelu verkossa antavat mahdollisuuksia. Suoran viennin tai pysyväisluonteisen ulkomaille sijoittautumisen sijasta yritykset voivat kansainvälistyä muillakin tavoin, kuten toimimalla ulkomaille kolmannen osapuolen kautta. Kolmannen osapuolen kautta tapahtuvan kansainvälistymisen päämuotoja ovat franchising, lisensiointi ja mitä erilaisimmat yhteistyösopimukset.²⁹

Kuvio 6 Viennin ja muun kansainvälisen toiminnan osuus käsiyöyritysten liikevaihdosta 2013, prosenttia vastanneista (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2015).

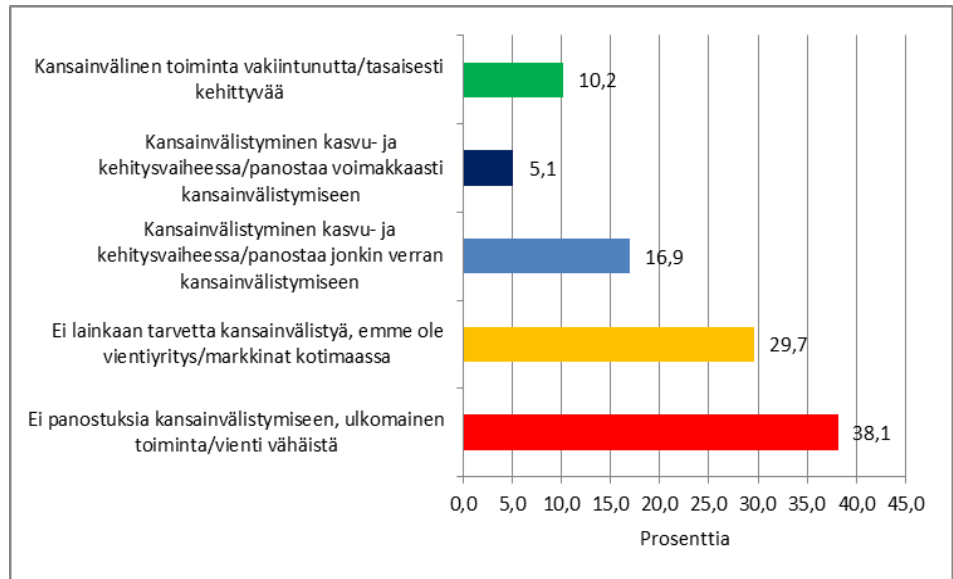
²⁷ EK & Nordea: Selvitys omistaja- ja kasvuyrittäjyyden olemuksesta Suomessa, 2013.

²⁸ Hyviä esimerkkejä löytyy esimerkiksi asiakaskohtaisesti räätälöidyistä soittimista, urheiluvälineistä tai veneistä.

²⁹ **Franchising-sopimus** tehdään kahden itsenäisen yrityksen välillä. Siinä franchise-antajalla on valmiiksi kehitetty toimintamalli tai liikeidea, jonka käyttöoikeus luovutetaan franchise-ottajalle määrätyn sopimusajaksi korvausta vastaan. **Lisensioinnissa** toiselle osapuolelle luovutetaan käyttöoikeus patenttiin, mallioikeuteen, tavaramerkkiin tai tekijänoikeuteen, josta lisenssintottaja maksaa sopimuksen mukaista korvausta eli lisenssimaksua (kertamaksu, rojaltilti tai kynnysmaksu). Edellä mainituista yhteistyömuodoista franchising-mallia käytetään palvelualoilla, mutta lisensiointi liitetään yleensä fyysisiin tuotteisiin. Kansainvälisen yhteistyön muotoja ovat myös **tuotteiden sopimusvalmistus**. Sopimusvalmistuksessa ulkomainen yritys vain valmistaa tuotteen, mutta valmistuttajayritys vastaa tuotteen suunnittelusta ja myynnistä.

Kuvio 7

Yrityksen ulkomaista toimintaa ja kansainvälistymistä koskevat tavoitteet käsitöälojen yrityksissä 2015, prosenttia vastanneista (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2015).

4 Liikevaihdon kehitys ja taloudellinen asema

Käsityöalan yrityksissä liikevaihto väheni nimellisesti keskimäärin 4,2 ja reaalisesti 9,1 prosenttia vuosina 2011-14. Kehitys oli heikointa urheiluvälineiden ja keraamisten tuotteiden valmistuksessa. Reaalinen liikevaihto kasvoi vain pelien, leikkikalujen yms. tuotteiden valmistuksessa. Yhteensä käsityöalojen liikevaihto oli vajaa 1,23 miljardia euroa vuonna 2014.

Liikevaihdon reaalin määrä on useilla käsityöaloilla myös alhaisempi kuin ennen vuoden 2009 taloudellista taantumaa. Myös kannattavuuden ja tuottavuuden kehitys on ollut huonoa. Monilla toimialoilla keskimääräinen liiketulos on negatiivinen. Tämä kertoo vakavista kannattavuusongelmista ja siitä, että yrityksillä on vaikeuksia selvittää edes lainojen lyhennyksistä.

Alan yritykset suhtautuvat luottavaisesti lähitulevaisuuteen, vaikka yleinen taloustilanne on haasteellisessa tilanteessa ja kansantalous kasvaa hyvin hitaasti lähivuosina. Noin 55-60 prosenttia yrittäjistä oli Taito ry:n kyselyjen mukaan sitä mieltä, että liikevaihto ja kannattavuus kohoavat vuosina 2015-16, mutta henkilöstön palkkaamiseen suhtaudutaan pidättyvästi.

4.1 Liikevaihdon kasvu

Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastojen mukaan käsityöyritysten liikevaihto oli 1,228 miljardia euroa vuonna 2014. Summa muodosti 0,3 prosenttia maamme koko yrityskentän liikevaihdosta. Liikevaihdoltaan suurimpia toimialoja ovat metallin takominen ja metallituotteiden valmistus, puusepän ja muiden puutuotteiden valmistus sekä huonekalujen valmistus. Seuraavaksi tulevat painaminen ja kirjansidonta sekä vaatteiden ja tekstiilien valmistus, joten järjestys on suurin piirtein samanlainen kuin työllisyyden osalta (ks. luku 2.3).

Liikevaihto kasvoi nimellisesti 4,2 prosenttia vuosina 2011-14, mutta määrällisesti liikevaihto oli yli yhdeksän prosenttia pienempi, kun nimellisestä liikevaihdosta vähennetään hintojen muutoksen vaikutus. Lisäksi nimellinen liikevaihto oli jopa alhaisempi kuin vuonna 2003. Toimialakohtainen kehitys on ollut kuitenkin jossain määrin erilaista. Nimellinen liikevaihdon kasvoi vuosina 2011-14 kivituuotteiden valmistuksessa, kellojen, kultasepän tuotteiden ym. korjauksessa sekä pelien, leikkikalujen yms. tuotteiden valmistuksessa (ml. jäljitelmäkorut).

Määrällisesti liikevaihto kasvoi vain pelien, leikkikalujen, yms. tuotteiden valmistuksessa. Kaikkein heikointa kehitys on ollut vuosina 2011-14 kuitenkin urheiluvälineiden valmistuksessa, keraamisten tuotteiden valmistuksessa sekä nahan ja nahkatuotteiden valmistuksessa, joissa liikevaihdon määrä pieneni yli 15 prosenttia. Yli kymmenen prosenttia liikevaihdon määrä aleni tarkasteluajanjaksolla myös vaatteiden, nahkatuotteiden, puusepäntuotteiden, huonekaluja ja kultasepän tuotteiden valmistuksessa sekä painamisen ja kirjansidonnan toimialalla (Taulukko 5).

Toteutuneen kehityksen taustalla on monta tekijää. Esimerkiksi kuluttajien reaalisten käytettävissä olevien tulojen ja yksityisen kulutuksen kehitys on ollut varsin heikolla tollalla 2010-luvulla. Korkealla pysyttelevä rakenteellinen työttömyys, työmarkkinajärjestöjen sopimaan kilpailukyky sopimukseen (yhteiskuntasopimus) sisältyvä palkankorotusten nollalinja ja välillisten työvoimakustannusten siirto työnantajilta työntekijöiltä

voivat leikata yksityistä kulutusta tai siirtävät kysyntää sarjatuotantona valmistettuihin ulkomaisiin halpoihin tuontituotteisiin.³⁰

Taulukko 5 Käsiyöyritysten liikevaihto toimialoittain 2014 ja liikevaihdon määrän (volyymin) kasvu vuodesta 2011 (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto; yritys- ja toimipaikkarekisteri, Tilastokeskus).

	Liikevaihto 2014, 1000 euroa	Osuus lii- kevaihdo- sta 2014, %	Kasvu 2011-14, %
Tekstiilien valmistus	71 415	5,8	-5,4
Vaatteiden valmistus	77 575	6,3	-12,9
Nahan ja nahkatuotteiden valmistus	28 214	2,3	-17,4
Puusepän ja muiden puutuotteiden valmistus	208 076	16,9	-12,1
Painaminen ja kirjansidonta	146 317	11,9	-10,0
Lasin ja lasituotteiden valmistus	17 450	1,4	-6,8
Keraamisten tuotteiden valmistus	4 948	0,4	-18,7
Kivituotteiden valmistus	50 925	4,1	-0,8
Metallin takominen ja metallituotteiden valmistus	217 725	17,7	-7,0
Laivojen ja veneiden valmistus ja korjaus	55 294	4,5	-5,3
Huonekalujen valmistus	202 066	16,5	-11,3
Kultasepäntuotteiden valmistus	26 334	2,1	-14,1
Soitinten valmistus	6 130	0,5	-9,8
Urheiluvälineiden valmistus	16 199	1,3	-19,6
Pelien, leikkikalujen ym. tuotteiden valmistus	39 612	3,2	4,8
Jalkineiden ja nahkatavaroiden korjaus	18 576	1,5	-6,1
Kellojen, kultasepäntuotteiden, ym. tuotteiden korjaus	41 275	3,4	-1,7
Käsiyöyritykset yhteensä	1 228 131	100,0	-9,1

4.2 Kannattavuus ja tuottavuus³¹

Käsiyöalan yritysten taloudellista asemaa ja kehitystä on kuvattu työ- ja elinkeinoministeriö TEM:n Toimiala Oneline –palvelun tilastojen pohjalta vuosina 2013-14. Kannattavuutta on mitattu suhteuttamalla **käyttökate** ja **liiketulos (voitto tai tappio) liikevaihtoon ja liiketoiminnan muihin tuottoihin**.³² Käyttökate kertoo yrityksen tuloksen ennen poistoja ja rahoituseriä. Yksittäisten yritysten kohdalla käyttökateprosentin muutokset voivat kertoa muuttuneesta kannattavuudesta tai yritysten toimintatavoissa ja toiminnan painopisteissä tapahtuneista muutoksista.

³⁰ Uusien perinteisiä käsituotteita valmistavien yritysten (yrittäjien) liikevaihdon kehitystä jarruttavat kiristynyt kilpailu, suuri käytettyjen tavaroiden kauppa (sisältää myös käsiyönä tehtyjä tuotteita) ja ylipäättään se, että kotitalouksissa on valtavasti käyttötavaroita, yms. ja koriste-esineitä (tavarapaljous). Ulospääsynä voisi olla suuntautuminen uusille urille, joita voisivat tarjota muun muassa yksilöllisesti suunnitellut vaatteet, jalkineet tai urheilu- ja liikkumisvälineet modernia teknologiaa sekä digitaalista palveluympäristöä markkinoinnissa, asiakaspalvelussa ja suunnittelussa hyödyntäen..

³¹ Perusjoukko koostuu kannattavuutta, tuottavuutta ja rahoitusasemaa koskevassa tarkastelussa alle kymmenen henkilöä työllistävistä yrityksistä. Koska merkittävä osa yrityksistä koostuu ammatinharjoittajista, joilla ole ulkopuolista työvoimaa eikä työvoimakustannuksia, tilinpäätöksissä on käytetty **palkkaokaisua**. Sen avulla arvioidaan yrittäjän palkattoman työpanoksen vaikutus yrityksen kannattavuuteen sellaisilla toimialoilla, joilla yrittäjien itsensä tekemän palkattoman työpanoksen merkitys on huomattava. Palkkaokaisu on toteutettu siten, että ensiksi on määritelty yritys-kohtaisesti yrittäjän palkattomasti tekemä vuosityöpanos, minkä jälkeen on arvioitu palkattoman työpanoksen palkkasumma. Palkkaokaisu on vain laskennallinen kannattavuutta rasittava erä. Se eroaa muista tuloslaskelman eristä siinä suhteessa, että se ei ole todellisuudessa syntynyt kuluerä. Palkkaokaisun lähtökohtana on, että yritystoiminnan on tuotettava yrittäjälle ainakin kohtuullinen vuosityöpanosta vastaava ansio.

³² Muiden tuottojen merkitys voi olla suuri, jos yritys on saanut muun muassa yritystoiminnan rahoitustukia.

Yrityskohtaisesti käyttökatevaatimukseen vaikuttavat käyttöpääomavaltaisuus, investointitarve sekä vieraan pääoman aiheuttamien kulujen määrä. Tässä suhteessa esimerkiksi pääomavaltaista teollista laite- ja tarvikevalmistusta harjoittavat yritykset voivat poiketa piensarjatuotantoa harjoittavista tai ainutlaatuisia tuotteita valmistavista käsityöyrityksistä. Yritystutkimusneuvottelukunta YTN on antanut suositusarvoja käyttökateprosentille (teollisessa 10-25, kaupassa 2-10 ja palvelualoilla 5-15), mutta yleispäteviä tavoitearvoja ei ole annettavissa.

TEM:n tilastojen mukaan käyttökateprosenttia oli vuonna 2014 parhain kivi-, metalli- ja nahkatuotteiden valmistuksessa, painamisessa (ja kirjansidonnassa) sekä jalkineiden ja nahkatavaroiden korjauksessa, mutta YTN:n suositusarvoja lähelle kannattavuus nousi vain kivituuotteiden valmistuksessa. Hyvin monilla käsityöaloilla käyttökateprosentti oli miinusmerkkinen. Kaikkein heikointa kannattavuus oli keraamisten tuotteiden valmistuksessa, kultasepäntuotteiden valmistuksessa, puutuotteiden valmistuksessa sekä huonekalujen korjauksessa ja valmistuksessa.

Liiketulos soveltuu kuitenkin käyttökateprosenttia paremmin yritysten väliseen vertailuun. Liiketulos saadaan vähentämällä käyttökateesta suunnitelman mukaiset poistot. **Liiketulosprosentti** kertoo yrityksen tuloksen ennen rahoituseriä. Eli velkainen ja velaton yritys ovat samalla viivalla liikevoittoa laskettaessa, mutta liikevoiton tulee kattaa lyhyellä ajalla rahoituskulut, verot ja osakeyhtiöissä mahdollisen osingonjaon. Pitkällä aikavälillä liikevoitosta katetaan investointeja ja lainojen lyhennyksiä. Negatiivinen liiketulos kertoo yrityksen kannattavuusongelmista.

Taulukko 6 Kannattavuuden kehitys käsityöaloilla yritysten käyttökate- ja liiketulosprosentilla mitattuna 2013-14 (Lähde: TEM:n Toimiala Online).

	Käyttökate 2013, %	Käyttökate 2014, %	Liiketulos 2013, %	Liiketulos 2014, %
Tekstiilien valmistus	2,8	4,1	-1,1	2,0
Vaatteiden valmistus	2,6	2,6	1,1	0,9
Nahkatuotteiden valmistus	5,0	6,7	2,3	3,9
Puusepän ja muiden puutuotteiden valmistus	3,4	2,6	-0,5	-1,1
Painaminen (ja kirjansidonta)	5,4	4,9	0,9	0,6
Keraamisten tuotteiden valmistus	-15,4	-4,4	-22,4	-11,0
Kivituotteiden valmistus	8,6	7,8	3,5	2,5
Metallituotteiden valmistus	8,1	6,5	4,4	3,0
Laivojen ja veneiden valmistus ja korjaus	-2,3	4,6	-6,3	1,0
Huonekalujen valmistus	1,0	2,8	-2,7	-0,2
Kultasepäntuotteiden valmistus	-2,0	-2,9	-4,3	-5,0
Jalkineiden ja nahkatavaroiden korjaus	3,6	6,2	0,8	3,4
Huonekalujen yms. korjaus	-8,4	-6,6	-11,0	-9,0
Kellojen ja korujen korjaus	-0,2	3,7	-1,9	2,1
Muiden kotitaloustavaroiden korjaus	2,0		-0,3	
Lasituotteiden valmistus	2,0	4,9	-1,7	1,1

YTN on antanut liikevoittoprosentille vain yleiset ohjeavot, jotka eivät toimialasidonnaisia (hyvä yli 10 %, tyydyttävä 5-10 % ja heikko alle 5 %). Liikevoittoprosentin tulisi olla kuitenkin jalostusaloilla (teollisuus) parempi kuin esimerkiksi palvelualoilla. Syynä on se, että liikevoiton tulee olla sitä suurempi, mitä pääomavaltaisemmalla toimialalla yritys toimii, jotta se kykenisi suoriutumaan rahoituskuluista ja tekemään voitollaan uu-

sia investointeja. Millään käsityöaloilla liikutulosprosentti ei noussut kuitenkaan edes tyydyttävälle tasolle vuonna 2014 (Taulukko 6).

Tuottavuuden kehitys

Tuottavuudella tarkoitetaan tuotannon määrän ja sen tuottamiseen käytettyjen tuotantopanosten määrän välistä suhdetta. Suhdeluvulla voidaan mitata talousyksikön toiminnan tehokkuutta, eli sitä, kuinka tehokkaasti tuotantopanoksia tuotannossa yhdistetään. Yrityksen kannalta tuottavuus on mitta sille, paljonko käytetyillä tuotannontekijöillä saadaan tuotantoa aikaan reaalisuureilla mitattuna. Tuotantoa voidaan mitata liikevaihdolla, tuotoksella³³ tai jalostusarvolla. Jalostusarvo saadaan, kun tuotoksesta vähennetään hankittujen tuotantopanosten arvo.

Tuottavuudella ei ole välttämättä yhteyttä kannattavuuteen lyhyellä aikavälillä. Kannattavuus voi muuttua riippumatta tuottavuuskehityksestä. Kannattavuus voi parantua vain hinnan muutosten vuoksi, jos tuotteiden markkinahinta kohoaa tai tuotannossa käytettävien panosten hinta alenee. Pidemmällä aikavälillä kannattavuuden muutosten takana voivat olla vain tuottavuuden muutokset. Tehokkuuden parantumisesta johtuva kannattavuuden kasvu on keino erottaa muista saman toimialan tai samoja tuotteita tarjoavista yrityksistä koti- ja ulkomailla.³⁴

Käsityöalan tuottavuutta on tutkittu suhteuttamalla **jalostusarvo henkilöstön määrään ja henkilöstökuluihin**, sillä käsityöyritykset ovat henkilöstösidonnaisia yrityksiä. Jälkimmäisellä tuottavuusmittarilla (jalostusarvo / henkilöstökulut) tutkitaan, kuinka suuri on yritysten aikaansaama tuotos palkkaeuroa kohden, ja se sopii paremmin tuottavuuden mittaamisessa eri päätoimialoja edustavien käsityöyritysten kesken.³⁵ Jos tuottavuutta mitataan sen sijaan suhteuttamalla jalostusarvo henkilöstön määrään, ongelmaksi nousee eri toimialojen henkilöstörakenteiden erot.

Henkilöstön määrään suhteutettu jalostusarvo parani useimmilla käsityöaloilla paitsi vaatteiden ja metallituotteiden valmistuksessa vuosina 2013-14. Eniten tuottavuus nousi laivojen ja veneiden valmistuksessa ja korjauksessa, kellojen ja kultasepän tuotteiden korjauksessa ja huonekalujen valmistuksessa. Jos katsotaan henkilöstökulujen suhdetta jalostusarvoon, oli tuottavuus parhainta kellojen ja kultasepän tuotteiden korjauksessa. Myös huonekalujen, jalkineiden ja nahkatavaroiden korjauksessa jalostusarvo oli palkkaeuroa kohden keskimääräistä parempi (Taulukko 7).

³³ Tuotoksella tarkoitetaan määrättyä ajankohtana, kuten vuoden aikana tuotettujen tuotteiden ja palvelujen arvoa.

³⁴ Käytännössä tuottavuuden muutokset voivat johtua monesta tekijästä. Osa tekijöistä liittyy kyseisen toimialan tuottavuuden muutostekijöihin ja osa yritystasolle ja osa molempiin.

³⁵ Päätoimialoilla tarkoitetaan teollisuutta (jalostusta), kauppaa ja palvelualoja edustavia turvallisuusalan yrityksiä.

Taulukko 7 Käsiyöalan yritysten tuottavuus toimialoittain 2013-14, jalostusarvo / henkilöstön määrä ja jalostusarvo / henkilöstökulut (Lähde: TEM:n Toimiala Online).

	Jalostusarvo / henkilöstö 2013, 1000 euroa	Jalostusarvo / henkilöstö 2014, 1000 euroa	Jalostusarvo/henkilöstökulut 2013	Jalostusarvo/henkilöstökulut 2014
Tekstiilien valmistus	40,8	43,8	1,5	1,5
Vaatteiden valmistus	41,1	40,7	1,8	1,7
Nahkatuotteiden valmistus	44,0		1,6	
Puutuotteiden valmistus	44,2	47,4	1,5	1,5
Painaminen (ja kirjansidonta)	49,3	52,7	1,3	1,3
Keraamisten tuotteiden valmistus				
Kivituotteiden valmistus	51,3	52,9	1,6	1,6
Metallituotteiden valmistus	58,1	52,7	1,5	1,3
Laivojen ja veneiden valmistus ja korjaus	39,8	47,5	1,2	1,5
Huonekalujen valmistus	41,2	44,6	1,2	1,3
Kultasepän tuotteiden valmistus				
Urheiluvälineiden valmistus	42,9	44,8	1,6	1,6
Jalkineiden ja nahkatavaroiden korjaus	37,6	40,2	1,9	2,0
Huonekalujen yms. korjaus	25,9	27,1	2,2	2,2
Kellojen ja korujen korjaus	35,4	40,8	2,4	2,5
Muiden kotitaloustavaroiden korjaus	36,1		2,2	
Lasituotteiden valmistus	60,9		2,1	

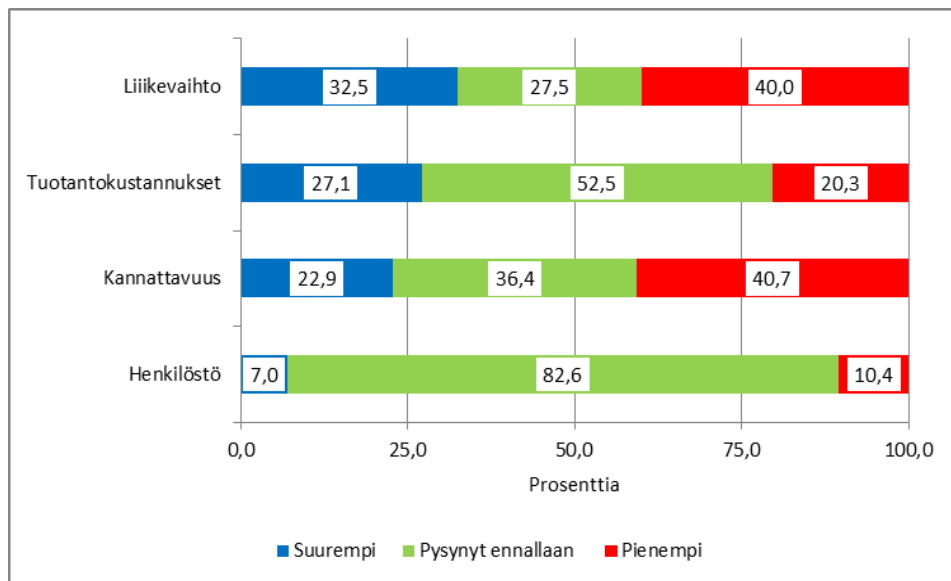
4.3 Käsiyöalan yritysten suhdannenäkymät

Vajaa kolmannes käsiyöalan yrityksistä ilmoitti keväällä 2015, että liikevaihto on kasvanut ainakin hieman kuluneen vuoden aikana. Liikevaihdon pienenemisestä kertoi 40 prosenttia vastanneista, joten liikevaihdon kehitystä kuvaava saldoluku (liikevaihdon kasvua ilmoittaneiden %-osuus miinus liikevaihdon pienenemistä ilmoittaneiden %-osuus) jäi kahdeksan prosenttia miinukselle (Kuvio 8). Saadut tulokset osoittavat, että käsiyöalan yritysten liikevaihto olisi kääntynyt uudelleen laskuun 2010-luvun parin ensimmäisen vuoden myönteisen kehityksen jälkeen.

Kannattavuuden saldoluku oli miinus 18 prosenttia, mikä osoittaa keskimääräisen kannattavuuden heikentyneen käsiyöaloilla. Tulos on linjassa sen kanssa, että tuotantokustannusten nousua kuvaava saldoluku oli seitsemän prosenttia plusmerkkinen eli tuotantokustannusten noususta kertoneiden yrittäjien määrä oli suurempi kuin tuotantokustannusten pienenemisestä ilmoittaneiden yrittäjien määrä. Kustannukset koostuvat yritysten välttämättömistä aine-, tarvike- ja palveluostoista, työvoimakustannuksista, toimitilavuokrasta ja muista liiketoiminnan kuluista.

Uutta henkilökuntaa oli palkannut vain seitsemän prosenttia yrityksistä. Valtaosassa yrityksiä henkilöstön määrä on pysynyt ennallaan. Henkilökunnan palkkaamiseen on suhtauduttu pidättyvästi, mikä johtuu asiakastoimialojen ongelmista, tulevaan talouskehitykseen liittyvästä epävarmuudesta ja työvoimakustannuksista. Monet käsiyöalan yritykset ovat yksinyrittäjien omistamia tai perheyriksiä, jossa oman perheen ulkopuolisten työntekijöiden palkkaamiseen ei ole edes tarvetta. Kynnys muuttua työnantajayritykseksi voi olla melko korkealla.

Kuvio 8 Käsiyöalan liikevaihdon, kannattavuuden ja työllisyyden toteutunut kehitys 2014-15, prosenttia yrityksistä (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2015).

Lähtitulevaisuuden odotukset

Käsiyöalan yrittäjäkyselyjen mukaan 35 prosenttia alan yrittäjistä katsoi keväällä 2015, että yleiset kysyntä- ja suhdannenäkymät paranevat seuraavan vuoden aikana. Vastaa- vasti 21 prosenttia arvioi näkymien heikkenevän, joten saldoluvuksi muodostui 14.³⁶ Koko pk-yrityskenttään verrattuna käsiyöalalla on enemmän sekä suhdanteiden paranemista ennakoivia. Optimismi lisääntyy käsiyöaloilla, kun yleisiä talousnäkymiä tarkastellaan kolmen vuoden perspektiivillä. Silloin peräti 59 prosenttia yrityksistä odottaa yleisen taloustilanteen paranemista (Kuvio 9).

Alan yritysten optimismi näkyy selvästi liikevaihdon kasvuodotuksissa. Noin 60 prosenttia Taito ry:n kyselyihin vastanneista oli keväällä 2015 sitä mieltä, että yrityksen liikevaihto kohoaa seuraavan vuoden aikana. Liikevaihdon laskua ennusti enää alle kymmenen prosenttia käsiyöalojen yrityksistä. Liikevaihdon ennakoitu kasvu ja tuotantokustannusten hitaampi kasvuvauhti merkitsevät sitä, että kannattavuus paranee ensi vuonna. Liikevaihdon ja kannattavuuden kasvuodotuksiin verrattuna aikomukset palkata uutta henkilökuntaa ovat silti vähäiset.

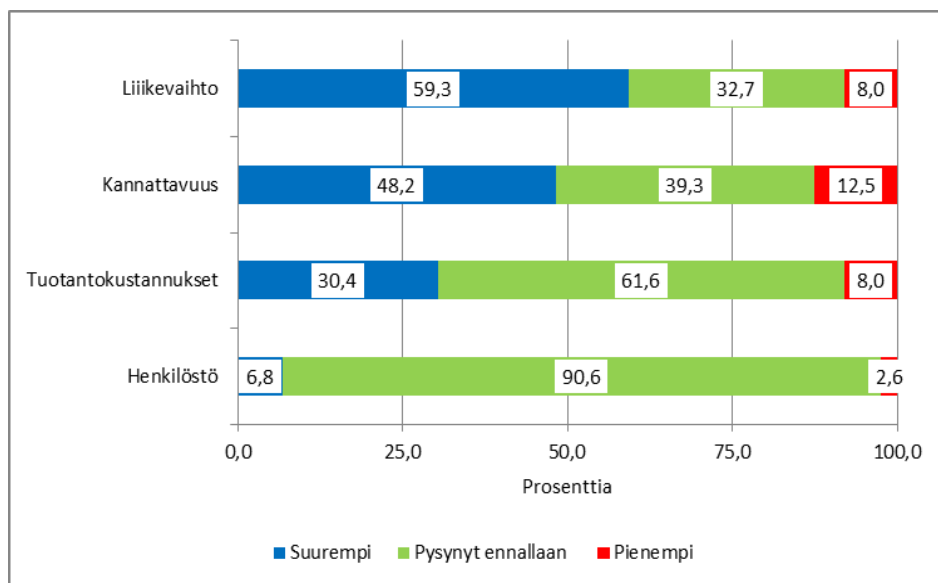
Käsiyöalojen yritysten suhdanneodotukset ovat liikevaihdon ja kannattavuuden kehityksen suhteen myönteisemmät kuin koko pk-yrityskentässä keskimäärin (Taulukko 8). Erot ovat suuria myös tuotantokustannusten osalta. Käsiyöalojen yrityksistä alle 30 prosenttia arveli tuotantokustannusten nousevan, mutta koko pk-yrityskentässä tätä mieltä oli yli 40 prosenttia yrityksistä. Näkemykset uuden henkilökunnan palkkaamisesta ovat käsiyöalalla ja koko pk-yrityssektorilla samansuuntaiset. Pk-teollisuudessa odotukset ovat jopa paremmat kuin käsiyöalalla.³⁷

³⁶ Saldoluku saadaan, kun suhdanteiden paranemista odottavien prosenttiosuudesta vähennetään suhdanteiden heikkenemistä odottavien prosenttiosuus.

³⁷ Kannattaa ottaa huomioon, että pääosa käsiyöyrityksistä sisältyy pk-yritysbarometrissa pk-teollisuuteen.

Kuvio 9

Käsityöalan yritysten näkemykset yleisistä kysyntä- ja suhdannenäkymistä seuraavan vuoden ja kolmen vuoden aikana nykytilanteeseen verrattuna, prosenttia (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2015).

Taulukko 8

Käsityöalan yritysten ja koko pk-yrityssektorin liikevaihdon, kannattavuuden, tuotantokustannusten ja työllisyyden ennakoitu kehitys 2015-2016, prosenttia (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2015).

	Parempi, %	Pysyy ennallaan, %	Pienempi, %	Saldoluku, %
Liikevaihto:				
- Käsityöala	59,3	32,7	8,0	51,3
- Pk-yritykset keskimäärin	36,0	40,0	24,0	12,0
- Pk-teollisuus	46,0	35,0	19,0	27,0
Kannattavuus:				
- Käsityöala	48,2	39,3	12,5	35,7
- Pk-yritykset keskimäärin	25,0	45,0	30,0	-5,0
- Pk-teollisuus	30,0	43,0	27,0	3,0
Tuotantokustannukset:				
- Käsityöala	30,4	61,6	8,0	22,3
- Pk-yritykset keskimäärin	38,0	53,0	9,0	29,0
- Pk-teollisuus	36,0	55,0	9,0	27,0
Henkilöstö:				
- Käsityöala	6,8	90,6	2,6	4,3
- Pk-yritykset keskimäärin	14,0	72,0	14,0	0,0
- Pk-teollisuus	17,0	67,0	16,0	1,0

5 Alan yritystoiminnan kehittäminen

Käsityöalan yrittäjät nostavat laadun ja laadunvalvonnan, yrittäjän oman persoonan ja erottautumisen kilpailijoista tärkeimmiksi yrityksen menestystekijöiksi. Seuraavilla sijoilla ovat kestävä materiaalit, toimitusvarmuus, tuote- ja palvelukehitys sekä muotoiluosaaminen. Yllättävää sen sijaan on, että aineettomien oikeuksien suojauslaitetaan vain vähän painoarvoa.

Yrittäjäkyselyjen mukaan monet käsityöalan yritysten myynnin ja markkinoinnin kehittämistarpeet liittyvät digitaaliseen ympäristöön, kuten sosiaalisen median hyödyntämiseen, yrityksen verkkosivujen kehittämiseen sekä verkkokaupan toteuttamiseen. Myös jälleenmyyntiverkoston kehittäminen ja myyjien hankinta koetaan tärkeäksi kehittämisen kohteeksi.

Ulkoisen toimintaympäristön kehittämisen painopiste on verotuksessa. Monet käsityöalojen yrittäjät kokevat erityisesti arvonlisäveron liian korkeaksi, sillä kysymys on työn verottamisesta markkinoilla, jossa tuotteiden pääasialliset ostajat (kuluttajat) eivät voi vähentää ostoihin liittyvää arvonlisäveroa omassa verotuksessaan. Myös yrittäjien tuloverotukseen toivotaan kevennyksiä.

5.1 Yritysten menestystekijät

Taito ry:n yrittäjäkyselyjen mukaan käsityöalan yrityksen kolme tärkeintä menestystekijää ovat **laatu ja laadunvalvonta, yrittäjän oma persoona ja erottautuminen kilpailijoista** (Kuvio 10). Korkea laadullinen osaaminen ja laadun varmistaminen ovat toimintoja, joita minkään käsityöyrityksen ei varaa laiminlyödä. Vastauksista ilmenee myös, että käsityöyritys henkilöityy vahvasti yrittäjään ja yrittäjän osaamiseen, jota voi olla vaikea kopioida tai siirtää toiselle. Menestyvät yrittäjät ovat monesti myös suuria persoonallisuuksia, mikä edesauttaa tuotteiden markkinointia.

Erottautuminen kilpailijoista on tärkeä kilpailuvaltti, ja se on tärkeää ennen kaikkea kasvuhakuisille yrityksille. Suomalaisten yritysten ongelmana on usein se, että ne hyödyntävät hyvin uusinta teknologiaa ja muuta teknistä tai markkinointiosaamista toiminnassaan, mutta vain harvat yritykset tuovat markkinoille tuotteita tai palveluja, jotka ovat kokonaan uusia asiakkaille, ja jotka eivät kohtaa paljon kilpailua. Kuitenkin reaali-taloudessa menestys perustuu yritysکوhtaisiin kilpailuetuihin, joita kilpailijoiden on vaikea kopioida, ja joista asiakkaiden on vaikea luopua.

Käsityöyrittäjien mielestä seuraavaksi tärkeimpiä menestystekijöitä ovat **kestävät materiaalit, toimitusvarmuus, tuote- ja palvelukehitys ja muotoiluosaaminen (design)**. Kestävät materiaalit ovat osa korkeaa laatua, millä voidaan erottautua sarjatuotantona valmistetuista tuotteista. Samaan kategoriaan kuuluu muotoiluosaaminen, joka voi liittyä tuotteen käytettävyyteen, ergonomisuuteen, huollettavuuteen tai esteettisiin kauneusarvoihin ja taiteellisuuteen. Asiakas- ja kysyntälähtöinen tuote- ja palvelukehitys takaa sitä vastoin parhaiten liiketoiminnan jatkuvuuden.³⁸

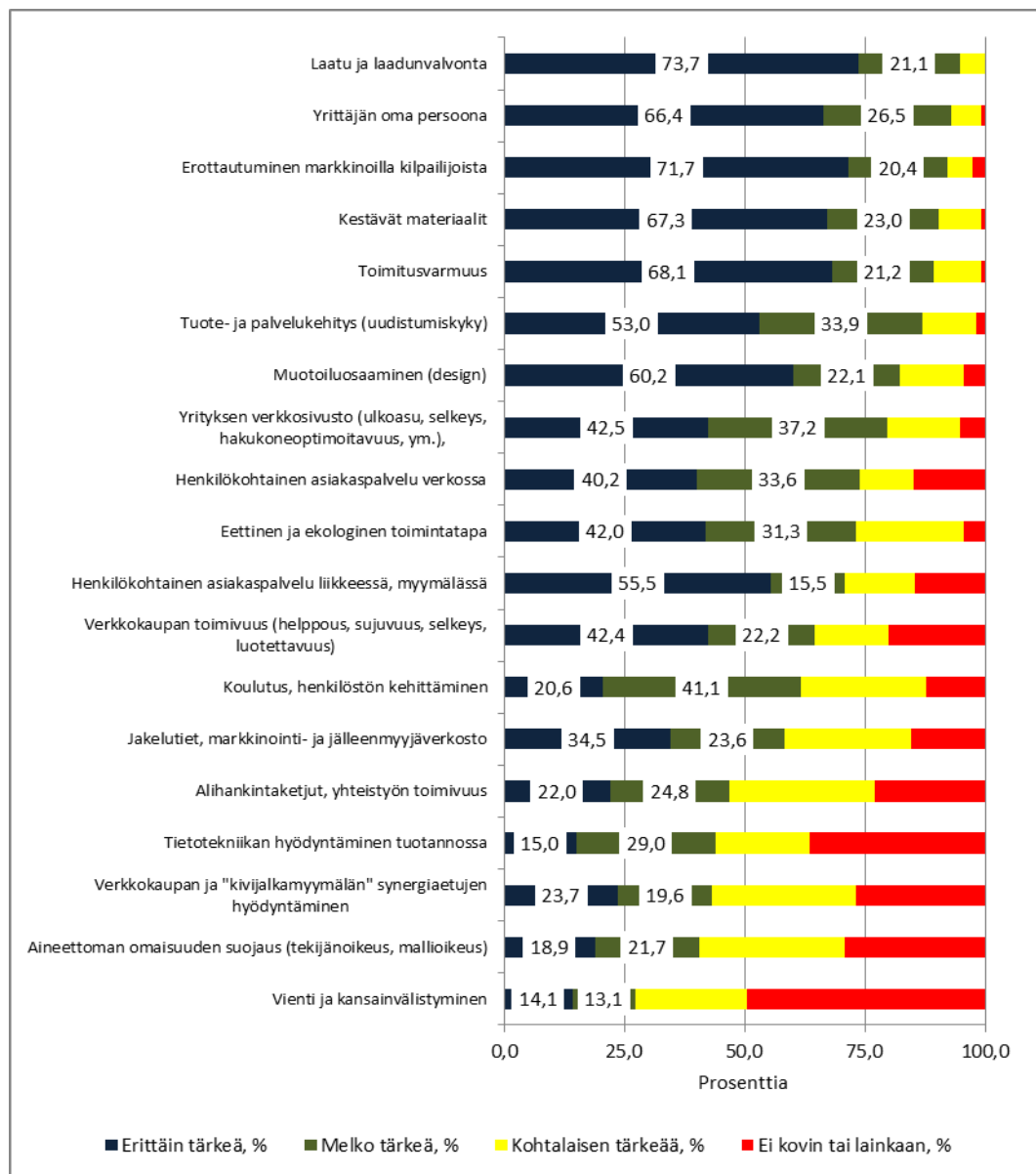
Vientiä ja kansainvälistymistä on käsitelty aiemmin luvussa 3.3, mutta yritysten menestystekijöitä koskevat vastaukset vahvistavat sen, että vain neljännes käsityöyrittäjistä pi-

³⁸ Tuote- ja palvelukehitystyön on oltava läheisessä yhteydessä loppuasiakkaan tarpeiden parempaan huomioonottamiseen. Asiakkaat voisi ottaa joskus jopa mukaan tuotteiden kehittämiseen, sillä vuorovaikutuksen kautta asiakkaiden tarpeet välittyvät parhaiten tuotteen suunnittelijoille ja tekijöille. Asiakaslähtöisyyteen kuuluu, että tuotteen valmistajilla on valmiudet räätälöidä tarjontaansa myös asiakaskohtaisesti.

tää ulkomaista toimintaa tärkeänä. Vastauksissa oli hieman yllättävää myös se, että **aineettoman omaisuuden suojaus** sai vähän huomiota osakseen. Silti käsityöyrityksen toiminta perustuu luovuuteen, eli kykyyn tuottaa ideoita tai taitoon tehdä niistä tuotteita. Uudet tuoteideat voivat kuitenkin levitä nopeasti ja ilman minkäänlaista suojausta eri yritysten tuotteet alkavat muistuttaa toisiaan.

Aineettomien oikeuksien suojaamiseen liittyvä käsite on **IPR** (Intellectual Property Rights), millä tarkoitetaan yhteiskunnan myöntämiä aineettomia oikeuksia tai immateriaalioikeuksia. Käytännössä aineettomien oikeuksien suojauksella ymmärretään muun muassa patenteja sekä hyödyllisyysmallioikeuden (esineen muoto / rakenne keksintönä), mallioikeuden ja tavaramerkkioikeuden rekisteröintiä. Näiden lisäksi on aineettomia oikeuksia, jotka saavat automaattisen suojauksen (automaattiset tekijänoikeuden / lähioikeuden kopiointi- ja julkistuskiellot).

Kuvio 10 Käsityöyrityksen menestystekijät tärkeysjärjestyksessä yrittäjien mukaan 2015 (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2015).

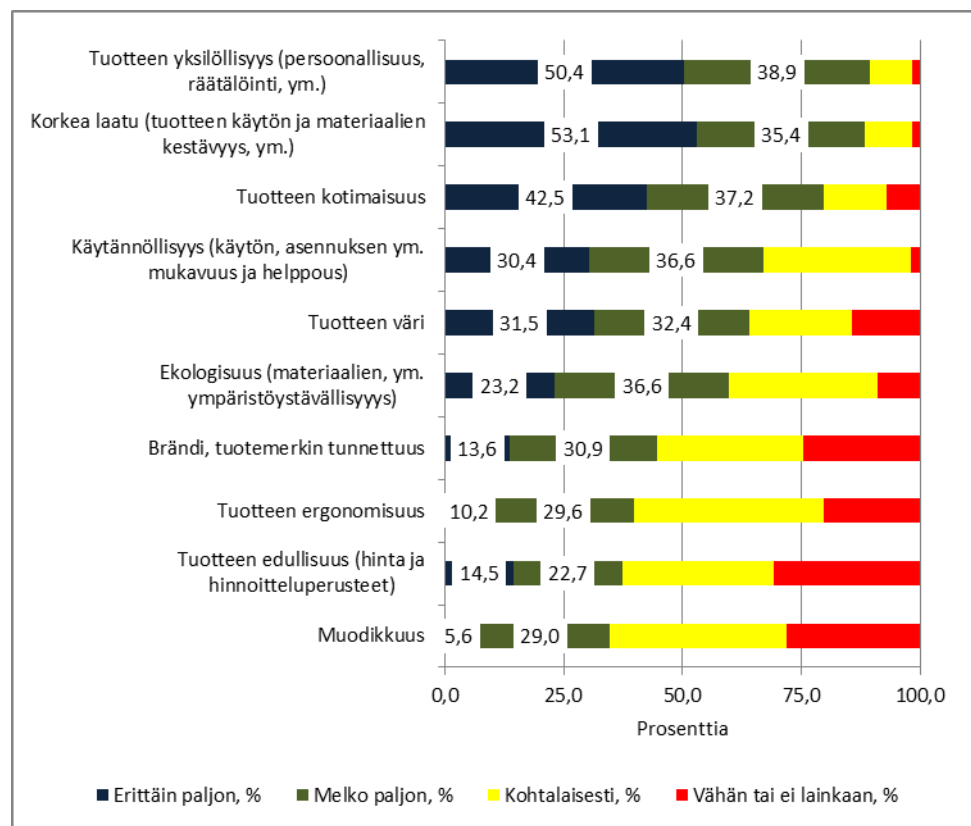

Kuluttajien käyttäytyminen ja ostopäätökset

Yritysten keskeisiä menestystekijöitä koskevat näkemykset saavat tukea kuluttajien käyttäytymistä ja ostopäätöksiä kuvaavista näkemyksistä. Käsityöalan yrittäjät eivät kilpaile hinnalla, vaan tuotteen yksilöllisyydellä ja korkealla laadulla. Myös tuotteen kotimaisuus ja käytännöllisyys saa paljon painoarvoa. Sen sijaan muodikkudella on vain vähän merkitystä. Jossain määrin yllättävää kyselytuloksissa oli, että **brändillä eli tuotemerkin tunnettuudella** tai sen ympärille muodostuneella myönteisellä maineella ei olisi kovin suurta merkitystä kuluttajille (Kuvio 11).³⁹

Hyvin hoidettu brändi voi olla yrityksen arvokkainta pääomaa ja paras keino erottautua kilpailijoista, mitä käsityöalalla pidetään tärkeänä yritysten menestystekijänä. Hyvä brändi tarjoaa tuotteelle ylimääräistä lisäarvoa, johon muut kilpailijat eivät pysty. Brändin arvo muodostuu yrityksen nimen (logon) ja tuotemerkin tunnettuudesta, asiakkaiden merkkiuskollisuudesta, brändin mukanaan tuomasta laadun tunteesta ja brändiin liitettyistä mielikuvista. Brändin merkitys on laaja-alainen, sillä sen sanotaan vahvistavan käyttäjänsä (kuluttajien) omaa identiteettiä.

Kuvio 11 Kuluttajien käyttäytymiseen ja ostopäätöksiin vaikuttavat keskeiset tekijät käsityöalan yrittäjien mukaan 2015 (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2015).

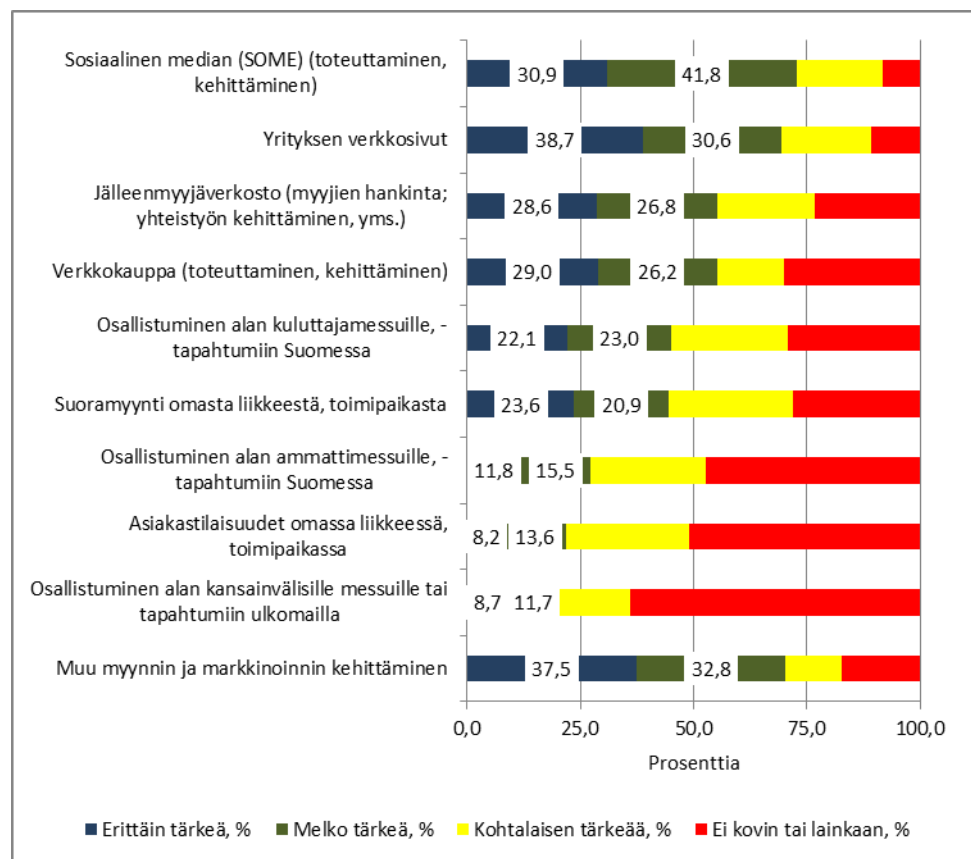
³⁹ Brändi –sana tulee englannin kielestä ”brand”, mikä tarkoittaa polttomerkitsemistä. Suomessa ensimmäisenä tunnettu brändinä voidaan pitää esimerkiksi Pohjanmaalla jo 1700-luvulla valmistettuja könnikelloja, jotka tulivat kansan keskuudessa tunnetuksi luotettavuudesta ja korkeasta laadustaan.

Myynnin ja markkinoinnin kehittämistarpeet

Yrittäjäkyselyjen mukaan monet keskeiset käsityöalan yritysten kehittämistarpeet liittyvät myynnin ja markkinoinnin saralla digitaaliseen ympäristöön ja digitaalisten palvelujen hyödyntämiseen myynnin edistämiseksi. Asiaa on käsitelty myös kevään 2015 pk-yritysbarometrissa. Digitaalisilla palveluilla haetaan uusia asiakasryhmiä ja pyritään palvelemaan entistä paremmin ja asiakaslähtöisemmin maantieteellisesti kaukana sijaitsevia asiakkaita. Digitaalisilla palveluilla näyttää olevan lisäksi yrityskuvan kannalta myönteisiä imago vaikutuksia.

Kyselyissä digitaalisista palveluista päällimmäiseksi kehittämistarpeeksi nousivat sosiaalinen media (SOME) hyödyntäminen, yrityksen verkkosivut sekä verkkokaupan toteuttaminen ja kehittäminen (Kuvio 12). Myös jälleenmyyntiverkoston parantaminen on tärkeää, millä tarkoitetaan esimerkiksi kaupan väliportaiden ja muiden myyjien hankintaa sekä eri toimijoiden keskinäistä yhteistyötä. Osallistuminen alan kuluttajamessuille Suomessa ja omasta toimipaikasta käsin tapahtuva suoramyynä ja asiakaspalvelu ovat edelleen kohtalaisen tärkeitä kehittämiskohteita.

Kuvio 12 Käsiyöyrityksen tärkeimmät kehittämistarpeet myynnin ja markkinoinnin saralla (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2015).

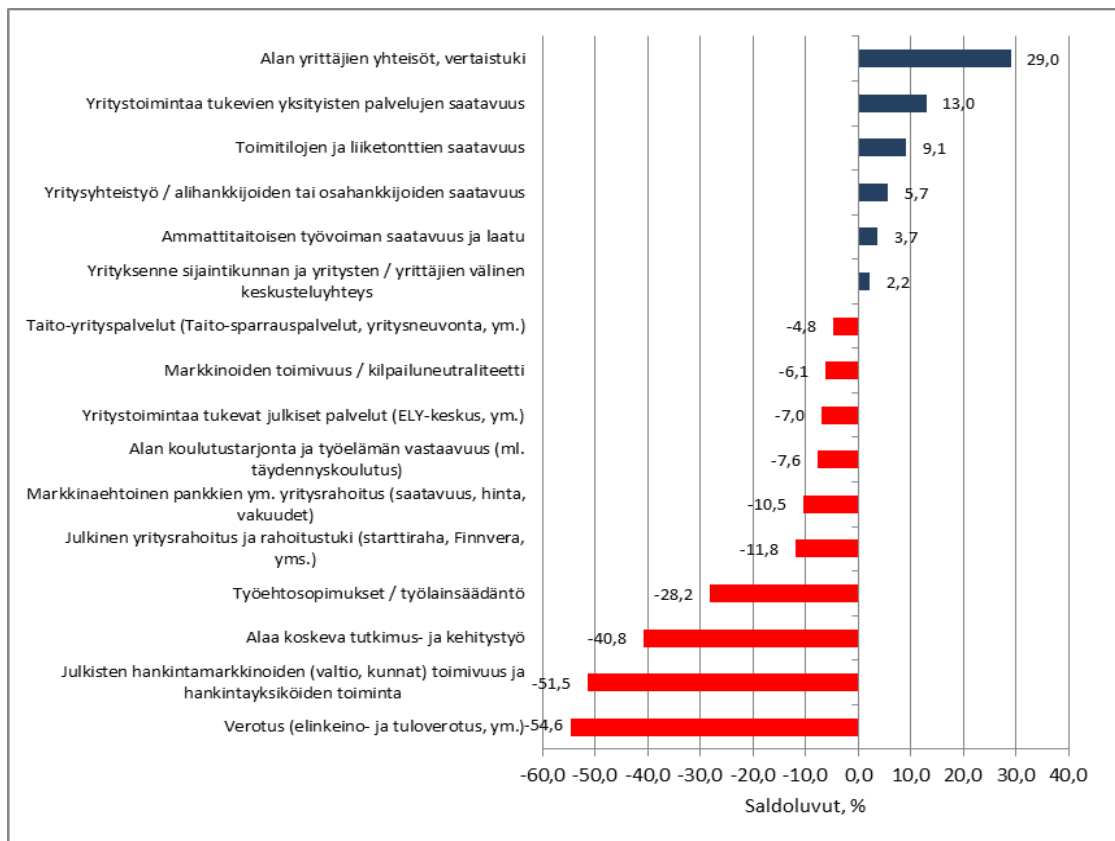

5.2 Ulkoisen toimintaympäristön kehittäminen

Yrityksen ulkoisella toimintaympäristöllä tarkoitetaan kilpailutekijöitä, joihin yksittäisen yrityksen omilla kehittämistoimenpiteillä on mahdotonta tai vaikea vaikuttaa. Ulkoisen toimintaympäristöä ja sen kehittäminen on etupäässä julkisen keskusvallan ja paikallishallinnon edustajien ja poliittisen päätöksentekijöiden varassa. Maassa vallitseva hyvä oikeudellinen kehys, yleinen turvallisuus, markkinoilla valitseva kilpailuneutraali teetti, tehokkaasti ja tasapuolisesti toimiva julkinen virkamieskoneisto ovat yritysystävällisen toimintaympäristön tunnusmerkkejä.

Taito ry:n vuoden 2015 yrittäjäkyselyjen tuloksista lasketuilla saldoluilla arvioituna käsityöalan yrittäjät pitävät ulkoisessa toimintaympäristössä myönteisimpinä alan yrittäjien keskinäistä vertaistukea, yksityisten yritystoimintaa tukevien palvelujen saatavuutta (tilitoimistot, yms.), toimitilojen ja liiketonttien saatavuutta sekä alihankkijoiden ja osahankkijoiden saatavuutta eli verkottumiseen liittyvää yritys yhteistyötä. Myös ammattitaitoisen työvoiman saatavuus ja laatu sekä yrityksen ja sijaintikunnan välinen keskusteluyhteys saivat plusmerkkiset saldoluut (Kuvio 13).⁴⁰

Kuvio 13 Käsityöalan yrittäjien näkemykset yleisestä toimintaympäristöstä (yritysilmastosta) saldoluilla mitattuna 2015 (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2015).

⁴⁰ Saldoluut saadaan, kun asiantilaa hyvänä tai kohtalaisena pitäneiden prosenttiosuudesta vähennetään asiantilaa huonona pitävien prosenttiosuus.

Parannuksia edellyttävät asiakohdat

Monet ulkoiseen toimintaympäristöön liittyvät kilpailutekijät saivat kuitenkin negatiivisen saldoluvin. Kaikkein kielteisimmin käsityöalan yrittäjät suhtautuivat **verotukseen**, millä tarkoitetaan ensisijaisesti arvonverotuksen kohtuullistamista ja toissijaisesti myös elinkeinoverotukseen kuuluvia asioita (Kuvio 14). Lukuisissa kirjallisissa vastauksissa korostettiin, että arvonlisäverotus on kuluttajamarkkinoilla toimiville käsityöyrityksille liian korkea, koska kysymys on lähinnä työn verottamisesta. Sen sijaan tilanne on erilainen pääomavaltaisessa tehtaan sarjatuotannossa.

Käsityöalan yrityskyselyssä esitettiin arvonlisäveron alarajan nostamista silloisesta 8 500 eurosta reilusti ylöspäin. Sama koski perusvähennyksen eli arvonlisäveron liukuvan alarajahuojennuksen nostamista silloisesta 22 500 eurosta.⁴¹ Asian taustaksi voidaan mainita, että muun muassa Suomen Pienyrittäjät ry on ajanut arvonlisäveron alarajan nostamista 50 000 euroon. Sen sijaan Suomen Yrittäjät ry on suhtautunut asiaan kielteisesti tai varauksellisesti, koska noin suurella alarajan nostolla voisi olla kielteisiä vaikutuksia erikokoisten yritysten kilpailutilanteeseen markkinoilla.

Suomen Yrittäjät on suhtautunut silti myönteisesti arvonlisäveron liukuvan alahuojennukseen nostoon 22 500 eurosta 50 000 euroon, mikä koskisi heidän arvionsa mukaan noin 60 000 yrittäjää. Suomen eduskunta onkin nostanut tilikauden liikevaihdon perusteella laskettavan verovelvollisuuden alarajaa 10 000 euroon, mikä suosii lähinnä sivutoimisia yrittäjiä. Verovelvollisuuden euromääräiseen alarajaan liittyvä verohuojennuksen yläraja on noussut 30 000 euroon, mikä ei ole ehkä aivan riittävä päätoimiselle yrittäjälle. Muutokset tulivat voimaan vuoden 2016 alussa.⁴²

Tuloverotus

Suomessa yhteisöt, kuten osakeyhtiöt ja osuuskunnat ovat maksaneet tuloveroa niiden veronalaisten tulojen ja vähennyskelpoisten menojen erotuksena laskettavasta voitosta 20 prosentin verokannan mukaan vuodesta 2014 lukien. Yhteisöverotusta on kevennyt 10 viime vuoden aikana kuusi prosenttiyksikköä, ja se on nykyään alle EU-maiden aritmeettisen keskiarvon (21,87 %). Käsityöyrityksistä kuitenkin valtaosa on yksityisiä toiminimiä ja henkilöyhtiöitä (avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö), jotka eivät ole hyötynneet kannustavasta yhteisöveron laskusta.

Toiminimiyrittäjiä ja henkilöyhtiöiden yhtiömiehiä verotetaan ansiotuloverotuksen mukaan sen jälkeen, kun tuloista on vähennetty pääomatulon osuus. Jos yrittäjällä ei ole palkattua työvoimaa ja vähän käyttöomaisuutta, tuloja verotetaan lähinnä ansiotuloverotuksen mukaan, vaikka yrittäjä kantaa täyden riskin toiminnastaan. Tästä syystä pelkät palkkaverotuksen pienet kevennykset eivät riitä yrittäjille, vaan tarvitaan muita toimia.

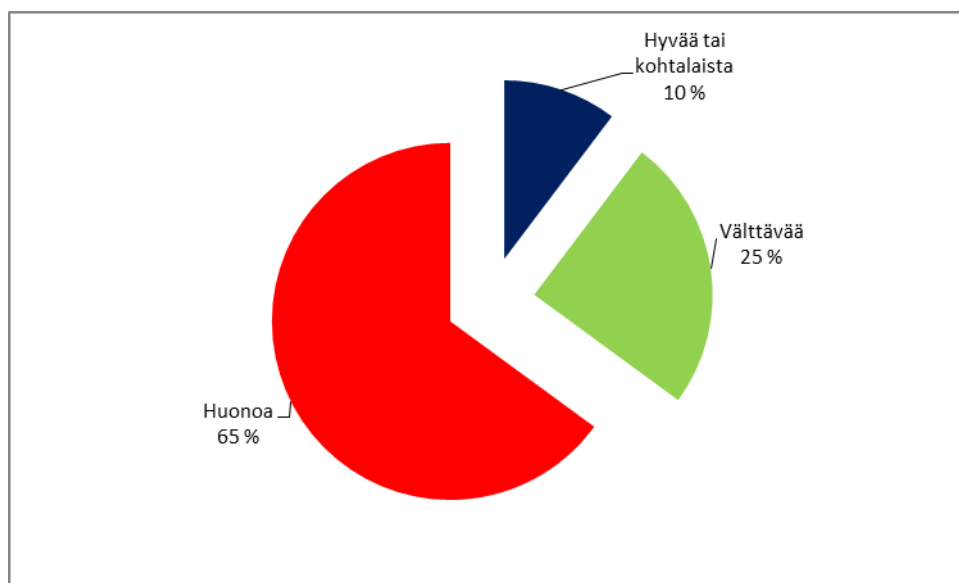
⁴¹ Liukuvaa alarajahuojennusta sovelletaan silloin, kun yrityksen liikevaihto ylittää verollisen toiminnan 8 500 euron alarajan, mutta on alle 22 500 euroa.

⁴² Samassa yhteydessä on tullut voimaan säännös, jonka mukaan kuitinantovelvollisuus käteiskaupassa koskee vain liike- ja ammattitoimintaa, jonka tilikauden liikevaihto ylittää 10 000 euroa. Kuitinantovelvollisuus ei koske automaattista tapahtuvaa myyntiä, arpajaislainsäädännössä tarkoitettua toimintaa, markkina- ja torikauppaa ulkotiloissa, lukuun ottamatta alkoholijuomien vähittäismyyntiä ja anniskelua eikä sähköistä kaupankäyntiä tai laskun maksamista ja muita sellaisia maksutilanteita, joissa ostaja voi itsenäisesti maksaa tavarat tai palvelut ilman elinkeinonharjoittajan läsnäoloa. Valvontaviranomainen voi määrätä elinkeinonharjoittajalle laiminlyöntimaksun, jos kuitintarjoamisvelvollisuus on laiminlyöty. Laiminlyöntimaksun määrä on vähintään 300 euroa ja enintään 1 000 euroa.

Esimerkkinä yrittäjien verotusta keventävistä toimenpide-ehdotuksista voidaan mainita viiden prosentin ylimääräinen yrittäjävähennys.⁴³

Kaiken kaikkiaan tavoitteena tulisi olla mahdollisimman yksinkertainen, tasapuolinen ja neutraali verojärjestelmä, jossa investoinnit toteutetaan kannustavassa toimintaympäristössä puhtaasti liiketaloudellisin perustein. Yksinkertainen verojärjestelmä vähentää verosuunnittelun tarvetta, lisää ennustettavuutta ja veronmaksajien tasa-arvoisuutta, mahdollistaa verotusta vääristävien vähennysten karsimisen ja vähentää yritys- ja verotukien tarvetta. Pitkällä aikavälillä yksinkertainen ja selkeä verojärjestelmä pitää verorasituksen parhaiten kohtuullisena ja kilpailukykyisenä.

Kuvio 14 Käsiyöyrittäjien näkemykset verotuksesta 2015 (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2015).

Julkiset hankinnat

Valtaosa käsiyöalan yrittäjistä näki epäkohtia julkisten hankintamarkkinoiden (valtio, kuntayhteisöt ja muut julkiset hankintayksiköt) toimivuudessa ja hankintayksiköiden toiminnassa. Kyselyssä ei tiedusteltu julkisten hankintojen merkityksestä käsiyöyrityksille eikä julkisten hankintayksiköiden toimintaa tarkasteltu muutenkaan tarkemmin. Suomen hankintalaki on kuitenkin uudistumassa kuluvan vuoden aikana. Uudistukset tulevat voimaan vuonna 2016. Säännösmuutoksilla halutaan parantaa erityisesti pk-yritysten osallistumismahdollisuuksia julkisiin hankintoihin.

Käsiyöalan työvoima- ja koulutuskysymykset

Yrittäjäkyselyjen mukaan ammattitaitoisen työvoiman saatavuus ja laatu on pääasiassa hyvää tai kohtalaista. Osasyynä voi olla kansantalouden laskusuhdanne, joka on lisännyt työttömyyttä ja työvoiman tarjontaa yritysten näkökulmasta. Julkisen sektorin **koulutustarjonta** ei ole sen sijaan vastannut kaikilta osin yritysten todellisia tarpeita. Asiaa ei ole käsitelty yrityskyselyssä yksityiskohtaisesti, mutta koulutuslaitosten tulisi toimia tiiviimmässä yhteistyössä yritysten kanssa ja oppisopimusperusteista koulutusta kannattaisi kehittää ja hyödyntää aiempaa enemmän (Kuvio 15).

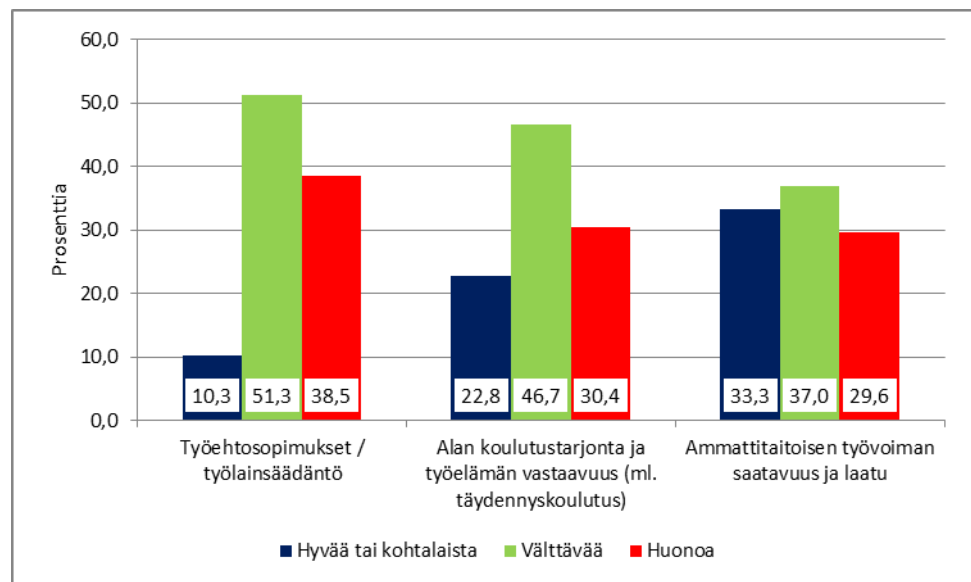
⁴³ Suomen Yrittäjien esittämien arvioiden mukaan viiden prosentin yrittäjävähennys koskisi 130 000 yrittäjää.

Työlainsäädäntöön ja asianomaisten toimialoihin **työehtosopimuksiin** nähden esiintyi sen sijaan selvää tyytymättömyyttä. Asia voi liittyä työmarkkinoiden joustamattomuuteen, työehtosopimusten yleissitovuuteen ja työvoimakustannuksiin, joka asetavat kynnyksiä työntekijöiden palkkaamiseen. Esimerkiksi kevään 2015 pk-yritysbarometrissa palkkatasoa ei ole nähty suureksi työllistämisen esteeksi, mutta sitä ovat ennen kaikkea työn sivukulut, jotka koostuvat sosiaaliturva- ja vakuutusmaksuista, sosiaalipalkoista ja muista työnantajien asetetuista velvoitteista.⁴⁴

Suomessa kannattaisikin kiinnittää huomiota työttömyyden hoidossa välillisiin työvoimakustannuksiin ja lisätä työmarkkinoiden joustavuutta (vrt. Saksan malli) sen sijaan, että varoja tuhlataan työttömien työvoimapolitiittiseen koulutukseen ja kurssitukseen tai työnantajia houkutellessaan palkkaamaan työntekijöitä palkkatuella, mikä voi vääristää työmarkkinoita ja yritysten välistä tervettä kilpailutilannetta. Pitkittyvään työttömyyteen ja työelämästä syrjäytymiseen on silti puuttettava erityistoimilla, mikä tarkoittaa ammatillisen kuntoutuksen kehittämistä.

Työmarkkinajärjestöjen maaliskuussa 2016 sopimassa **kilpailukykysojimuksessa** pyritäänkin alentamaan työn teettämisen sivukuluja siten, että työnantajien sosiaaliturvamaksuja lasketaan 0,94 prosenttiyksiköllä vuonna 2017, 1,00 prosenttiyksiköllä vuonna 2018, 1,04 prosenttiyksiköllä vuonna 2019 ja pysyvästi 0,58 prosenttiyksiköllä vuodesta 2020 lukien. Nykyisin sosiaaliturvamaksu on noin 2,12 prosenttia maksetusta palkkasummasta. Samalla työnantajien työeläke- ja työttömyysvakuutusmaksuja alennetaan nostamalla työntekijöiden maksettavaksi jäävää osuutta.⁴⁵

Kuvio 15 Käsiyrittäjien näkemykset työvoiman saatavuuteen, koulutukseen ja työlainsäädäntöön liittyvissä asioissa 2015 (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2015).

⁴⁴ Sosiaalipalkkoja ovat vuosilomapalkat, lomarahat, työajan lyhennys (palkalliset vapaapäivät ja ns. pekkaspäivät) sekä sairausajan palkat. Sosiaalipalkat perustuvat työehtosopimuksiin ja vuosilomalakiin. Työnantajille asetettuja muita velvoitteita ovat koulutusvelvoitteet ja työterveyshuollon järjestäminen. Myös uuden työntekijän palkkaamiseen liittyvä koeaika on koettu liian lyhyeksi.

⁴⁵ Työeläkemaksujen alennukset työnantajille ovat yhteensä 1,20 prosenttiyksikköä vuosina 2017-20 siten, että alennus on 0,20 prosenttiyksikköä 2017, 0,20 prosenttiyksikköä 2018, 0,40 prosenttiyksikköä 2019 ja 0,40 prosenttiyksikköä 2020.

Paikallinen sopiminen parantaisi työllisyyttä

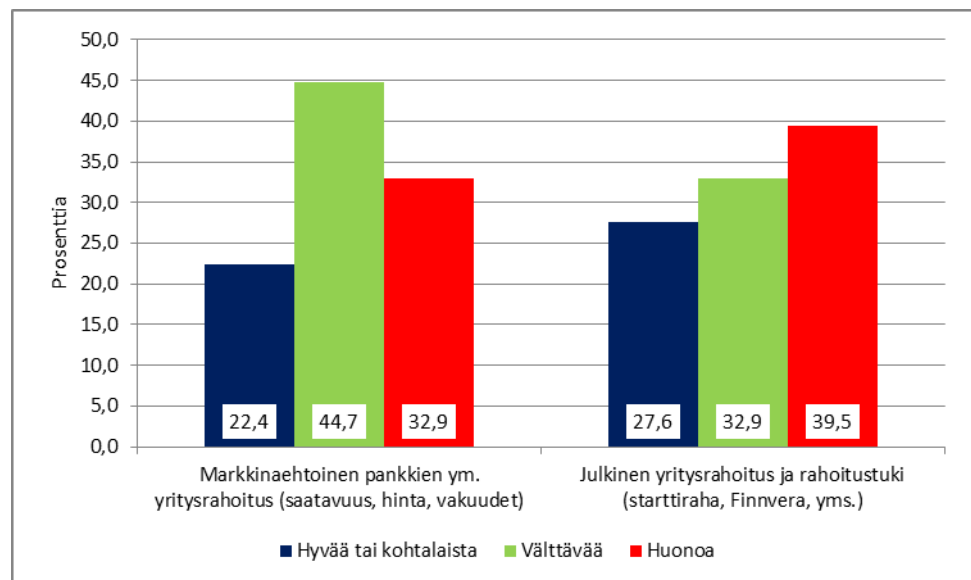
Paikallisen sopimisen osalta kilpailukykysovimuksen teksti on jäänyt monella tapaa epäselväksi ja keskeneräiseksi. Suomen hallituksen alkuperäisenä tavoitteena oli, että paikallisesti voitaisiin sopia nykyistä joustavammin työajoista, palkoista, palkanlisistä ja muista korvauksista, ja niistä voitaisiin säätää lailla. Esimerkiksi Suomen Yrittäjien syksyllä 2015 tekemän jäsenyrityskyselyn mukaan yli 90 prosenttia tiedusteluun vastanneista pk-yrityksistä oli halukas sopimaan asioista yhdessä henkilöstön kanssa työehtosopimuksesta poiketen.⁴⁶

Yritysrahoituksen ongelmat

Käsityöalan yrittäjät näkivät epäkohtia myös markkinaehtoisessa pankkien yritysrahoituksessa, mutta myös julkinen yritysrahoitus- ja yritystukijärjestelmä (Finnvera, starttiraha, yms.) kaipaisi Taito ry:n yrittäjäkyselyjen mukaan kehittämistä (Kuvio 16). Kevään 2015 pk-yritysbarometrin mukaan ongelmat johtuvat rahoittajien luottopoliittikan muutoksissa ja rahoitusehdoissa, jotka ovat tiukentuneet. Luottopoliittikkaan on nurinkurisesti kiristynyt, vaikka yleinen korkotaso on muutoin alhainen Euroopan keskuspankki Ekp:n elvyttävän rahapolitiikan ansiosta.

Käsityöyritykset, kuten muutkin pk-yritykset tarvitsevat rahoitusta käyttöpääomaksi, sekä tarpeellisiin käyttömaisuusinvestointeihin ja muihin kehittämishankkeisiin. Huomionarvoista tuoreessa pk-yritysbarometrissa oli, että yrityksillä vaaditaan aiempaa suurempaa omarahoitusosuutta samalla, kun vakuusvaatimuksia on kiristetty. Rahoituksen saatavuudella ja ehdoilla on kuitenkin suora vaikutus siihen, miten yritykset kykenevät toteuttamaan erilaisia hankkeita. Ne jäivät helposti toteutumatta rahoitukseen saatavuutta ja ehtoja koskevien vaikeuksien takia.

Kuvio 16 Käsityöyrittäjien näkemykset markkinaehtoisesta (pankkien) yritysrahoituksesta ja julkisesta yritysrahoitus- ja yritystukijärjestelmästä 2015 (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2015).

⁴⁶ Lähes 80 prosenttia lisäsi henkilöstöä, jos paikallinen sopiminen laajenisi ja yli kolmasosa katsoi välttävänsä suunnitellut lomautukset tai irtisanomiset kokonaan tai osittain. Lisäksi 85 prosentin mielestä paikallisen sopimisen katsottiin nostavan työntekijöiden ansiotasoa tai pitävän sen vähintään ennallaan.

Lähteitä

Mm.

Kauppa- ja teollisuusministeriö: Käsiyöyrittäjyys Suomessa 2000-luvulla, Yritykset ja alan keskeiset kehityslinjat, KTM:n julkaisuja 10/2005 (toim. Pekka Lith, Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith), Helsinki 2005.

Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry: Käsiyöalan yrittäjäkysely 2015. (www.taito.fi)

Suomen Yrittäjät ry: IPR-kysely 2008, Helsinki 2008. (www.yrittajat.fi)

Suomen Yrittäjät ry: Työmarkkinat toimiviksi, työnteko kannattavaksi, työllistäminen helpoksi, Helsinki 2014

Suomen Yrittäjät, Finnvera Oyj ja työ- ja elinkeinoministeriö: Pk-yritysbarometri kevät 2015, Helsinki 2015.

Teollisuustaitteen Liitto Ornamo: Muotoilualan yritysten suhdanne- ja toimialaraportti 2013, Raportti muotoilualojen yritysprofiilista, markkinoista, kasvuyrittäjyydestä ja lähiajan suhdanneodotuksista (toim. Pekka Lith, Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith), Helsinki 2014. (www.ornamo.fi)

Tilastokeskus: Toimialaluokitus TOL 2008, käsikirjoja 4. (www.tilastokeskus.fi)

Tilastokeskus: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastojen, Yritys- ja toimipaikkarekisteri YTR:n ja kansantalouden tilinpidon tietoja 2000-luvulta.

Työ- ja elinkeinoministeriö: Kasvuyrityskatsaus 2012, TEM:n julkaisuja 20/2012, Helsinki 2012. (www.tem.fi)

Työ- ja elinkeinoministeriö: Toimiala Online -palvelun tilastoja 2000-luvulta.

Liite 1: Käsityöalan vuoden 2015 yrittäjäkyselyt

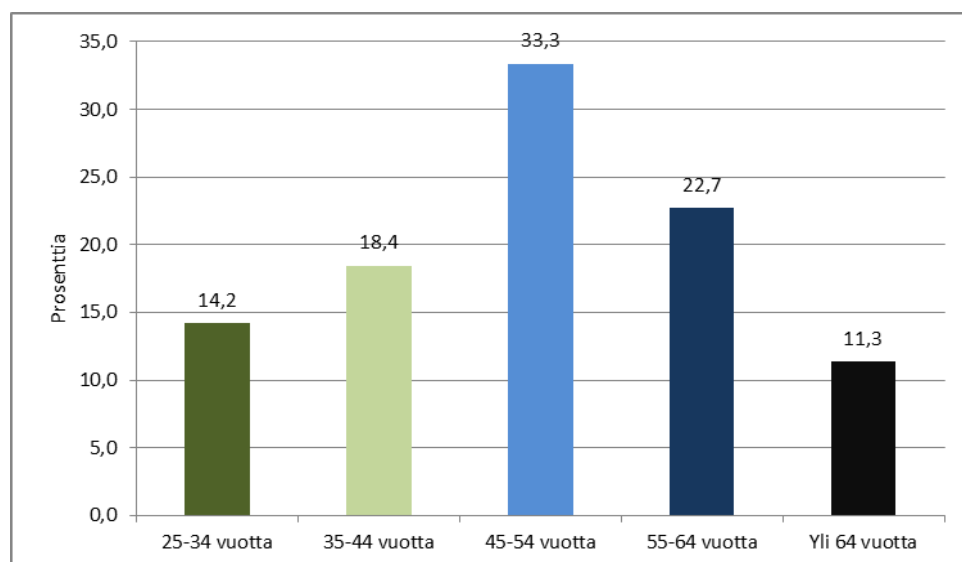
Taito Groupin Käsi- ja muotoilualan yrittäjyyttä ja markkinatilannetta kartoittava kysely suoritettiin helmi-maaliskuussa 2015 avoimen nettilinkin kautta. Määräaikoihin mennessä kyselyyn saatiin 141 vastausta, joista 21 vastasi vain yrittäjän ja / tai yrityksen profiilia koskeviin peruskysymyksiin. Vastaajat eivät siis vastanneet eri syistä johtuen kaikkiin kysymyksiin, mutta myös heidän antamansa vastaukset ovat mukana loppuraportissa. Vastanneiden kokonaismäärä oli suurin piirtein samansuuruinen kuin Teollisuusteiden Liitto Ornamon vuoden 2014 suhdannekyselyssä.

Vastaajien profiili:

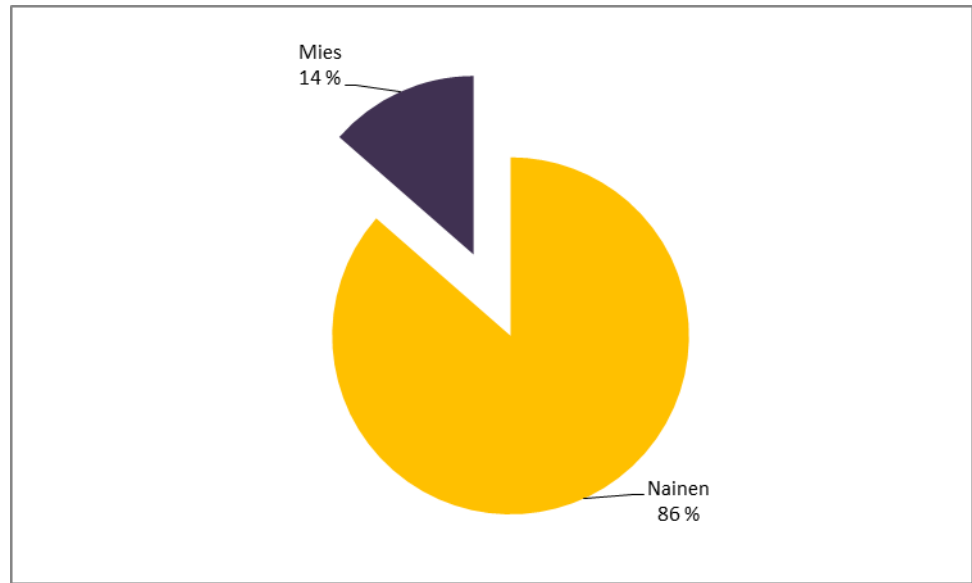
Vastaajien joukko jakaantui tasan kolmeen ikäryhmään, jotka olivat 25-44 –vuotiaat, 45-54 –vuotiaat ja 55 vuotta täyttäneet käsityöalojen yrittäjät. Sukupuolen mukaan tarkasteltuna 86 prosenttia vastaajista oli naisia ja 14 prosenttia miehiä. Kyselyistä saatu näkemys yrittäjien sukupuolijakaumasta ei vastaa todellisuutta, sillä toimiala on jakaantunut selvästi miesten ja naisten toimialoihin. Naisten toimialoja ovat vaatteiden, tekstiilien ja keraamisten tuotteiden valmistus, minkä lisäksi naisyrittäjiä on paljon esimerkiksi lasi- ja nahkatuotteiden valmistuksessa.

Vahvoja miesten toimialoja ovat sitä vastoin esimerkiksi veneiden rakentaminen sekä soitinten, urheiluvälineiden, kivi- ja metallituotteiden valmistus, minkä lisäksi miesyrittäjät ovat enemmistönä kultasepän tuotteiden valmistuksessa ja korjauksessa, puutuotteiden valmistuksessa sekä jalkineiden ja nahkatuotteiden korjauksessa (suutarit). Kauppa- ja teollisuusministeriölle vuonna 2005 laaditun selvityksen mukaan miesten kokonaan tai osittain hallitsevia yrityksiä on noin 50 prosenttia kaikista käsityöalojen yrityksistä. Tilanne on tuskin muuttunut ratkaisevasti kymmenessä vuodessa.

Kuvio 1 Kyselyihin vastanneet yrittäjät ikäryhmittäin 2015.

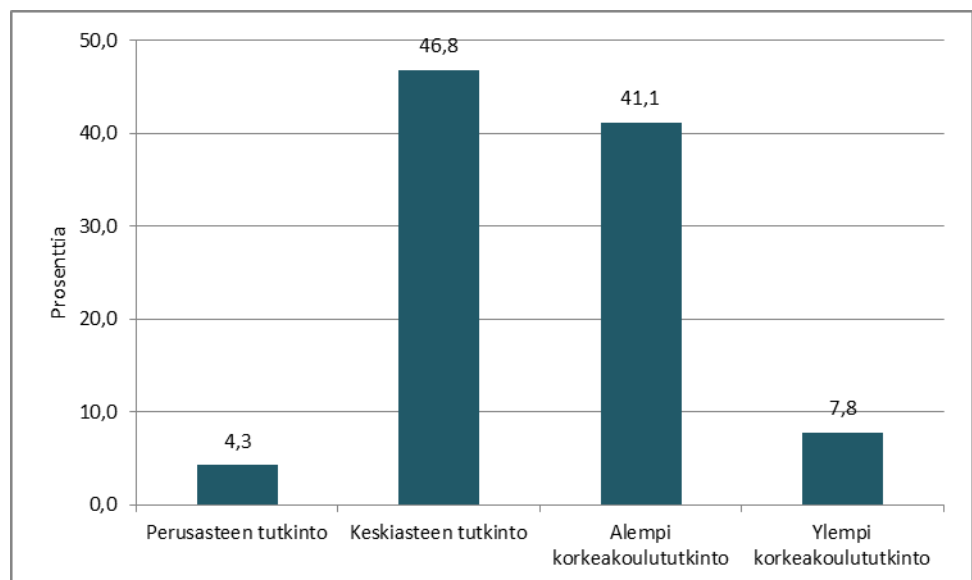

Kuvio 2 Kyselyihin vastanneet yrittäjät sukupuolittain 2015.

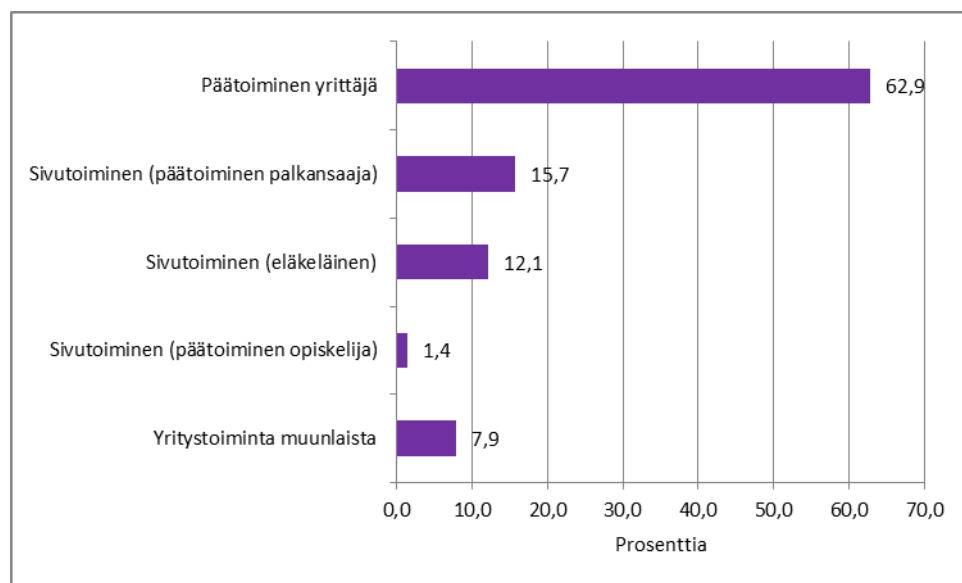

Käsityöalojen yrittäjistä lähes 50 prosentilla on keskiasteen koulutus. Runsaalla 40 prosentilla on alempi korkeakoulututkinto (ammattikorkeakoulu, yms.). Alle viidellä prosentilla on enää perusasteen tutkinto. Päätoimisia yrittäjiä kyselyihin vastanneista oli 63 prosenttia. Loppuosa oli sivu- ja osa-aikaisia yrittäjiä, jotka koostuvat päätoimisista palkansaajista, opiskelijoista ja eläkeläisistä. Kyselyistä saadut tulokset sivutoimisen tai osa-aikaisen yrittäjyyden yleisyydestä saavat vahvistusta hallinnollisiin rekistereihin perustuvista tarkasteluista.

Kuvio 3 Kyselyihin vastanneiden yrittäjien koulutustausta 2015.

Kuvio 4 Kyselyihin vastanneiden yrittäjien yritystoiminnan laatu 2015.

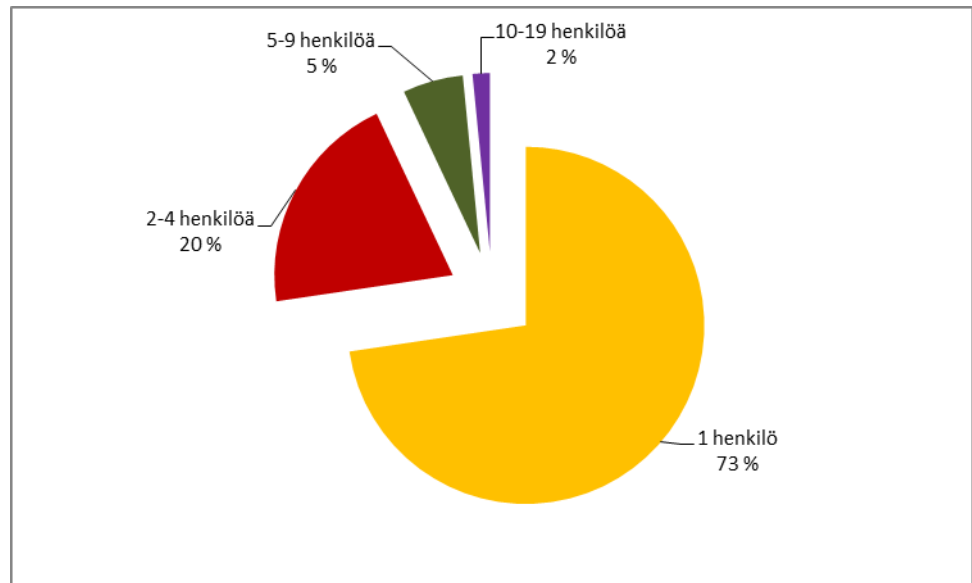
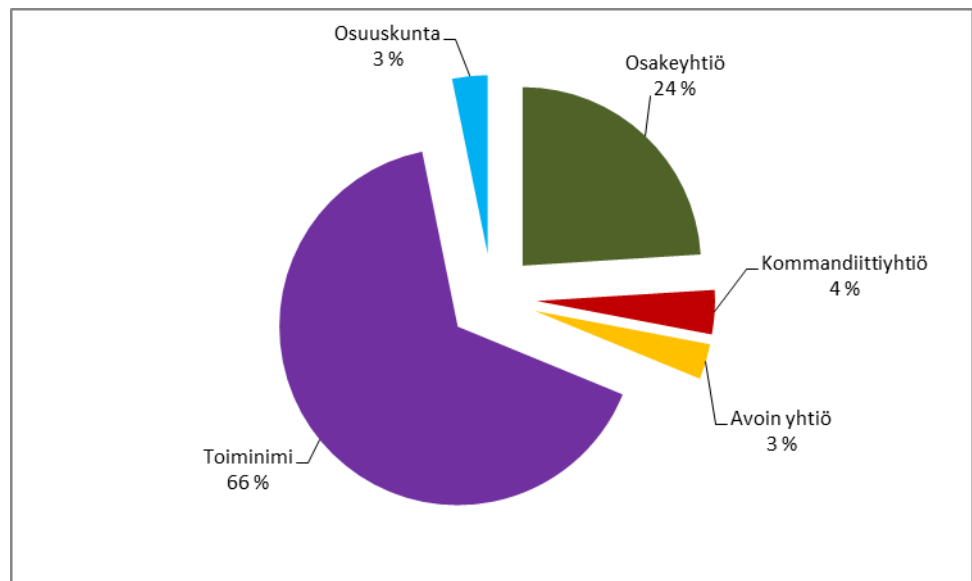

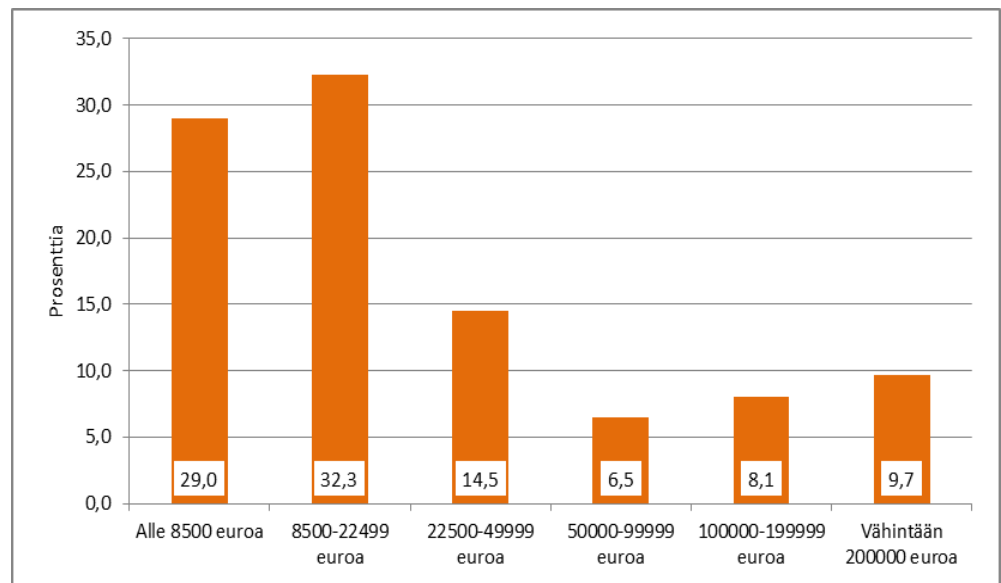
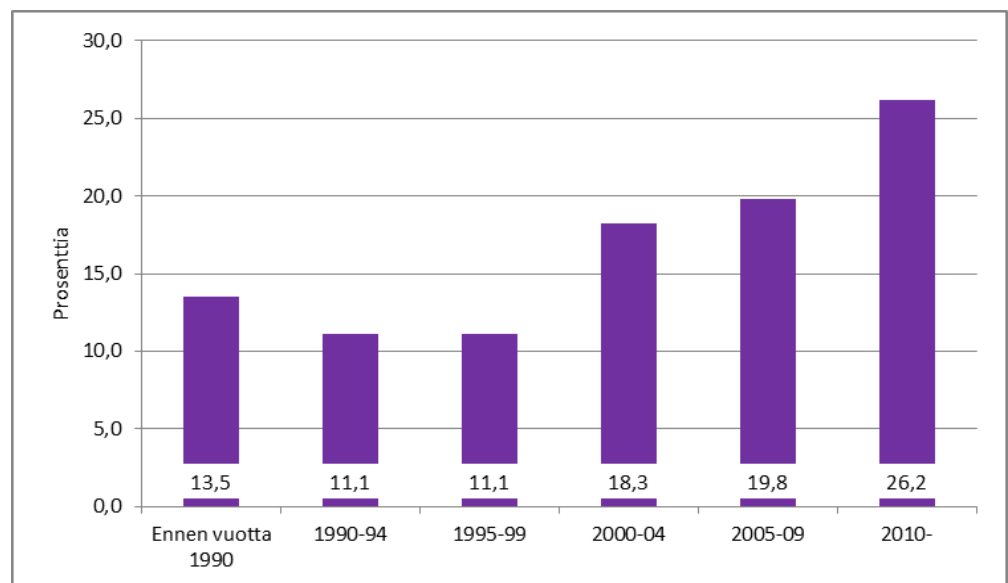
Vastanneiden yrittäjien yritykset:

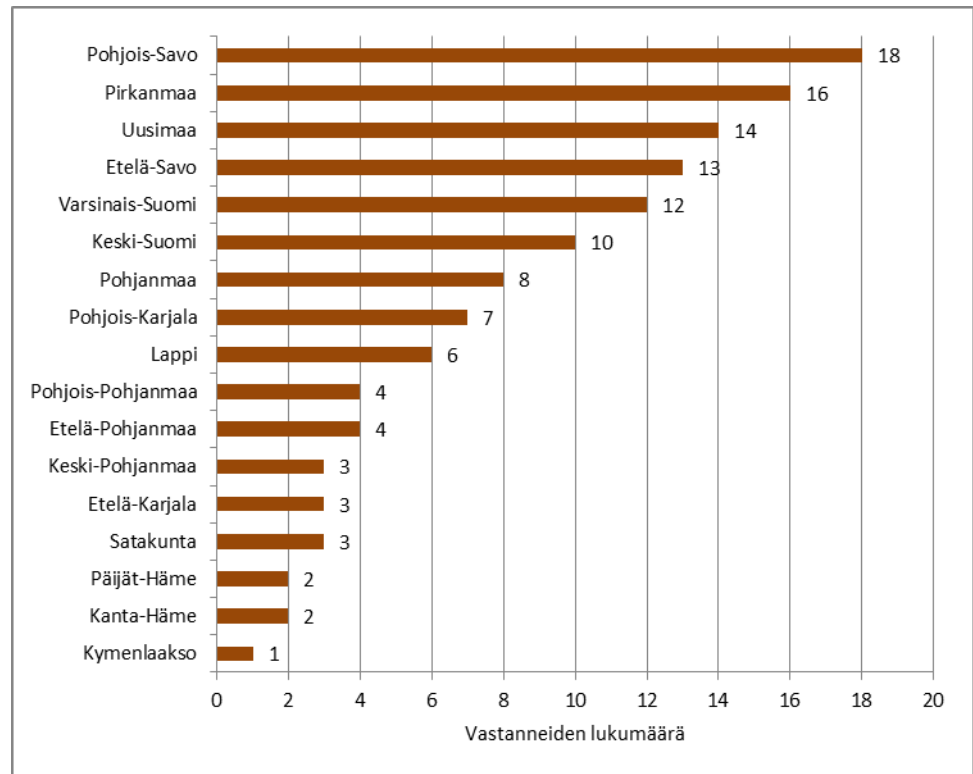
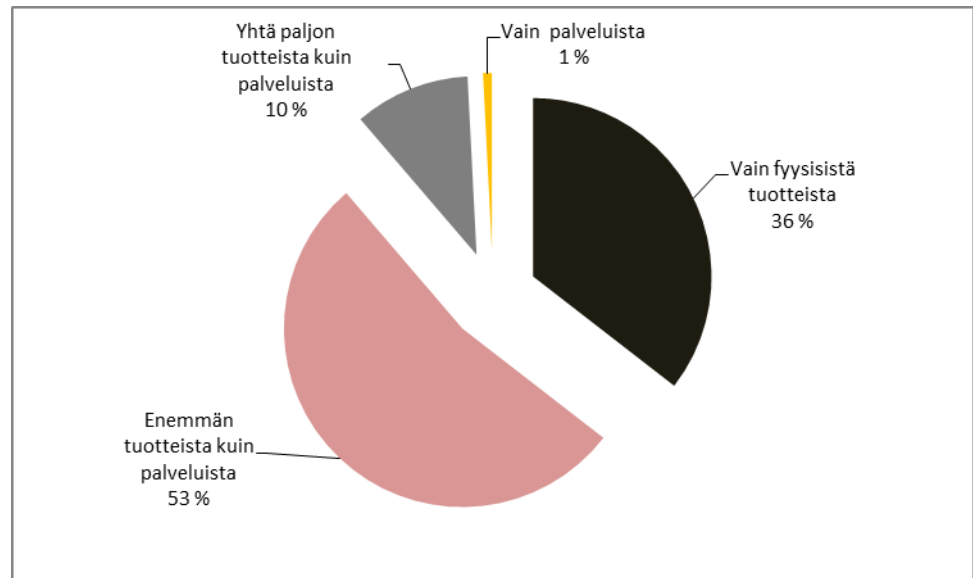
Vastanneista yrittäjistä vain 28 prosenttia toimi työnantajina. Valtaosa (72 %) oli päätoimisia tai sivutoimisia yksinyrittäjiä ja ammatinharjoittajia. Yksinyrittäjyydestä kertoo myös yritysten tärkein yritysmuoto, sillä 65 prosenttia vastanneista yrittäjistä harjoitti yritystoimintaa yksityisellä toiminimellä. Yksityisen toiminimen hyvinä puolina on, että niissä yritystoiminnan aloittaminen ja lopettaminen on helppoa. Seitsemällä prosentilla oli henkilöyhtiö (avoin yhtiö tai kommandiittiyhtiö) ja 24 prosentilla osakeyhtiö, minkä lisäksi muutamat yrittäjät toimivat osuuskunnissa.

Liikevaihdoltaan vastanneiden yrittäjien yritykset ovat hyvin pieniä, sillä noin 60 prosentissa yrityksiä liikevaihto jäi alle 22 500 euroon vuonna 2014, eli nämä yritykset olivat joko kokonaan arvonlisäverotuksen ulkopuolella tai ne olivat arvonlisäveron liukuvan alarajahuojennuksen piirissä. 15 prosentissa yrityksiä liikevaihto oli 22 500-49 999 euroa. Yli 50 000 euroon liikevaihto kohosi vain neljäsosassa yrityksiä, mikä tarvitaan normaalisti siihen, että päätoiminen yrittäjä voisi saada täysimääräisesti elantonsa yritystoiminnasta ilman muita tuloja.

Yrittäjäkyselyt osoittavat, että käsityöalojen yritysten liikevaihto koostuu pääosin fyysisistä tuotteista kuin palveluista. Palvelumyynnin merkitys on suurta vain joka kymmennessä yrityksessä. Tätä osoittaa myös vastanneiden yrittäjien toimialat, jotka ovat pääasiassa tuotteiden käsityömaista (pienteollista) valmistusta. Yleisimmät toimialat olivat vaatteiden, tekstiilien sekä kultasepäntuotteiden ja korujen valmistus. Maakunnittain tarkasteltuna vastanneita yrittäjiä oli lähes kaikista maakunnista. Eniten heitä oli Pohjois-Savosta, Pirkanmaalta ja Uudeltamaalta.

5 *Yritykset henkilöstön kokoluokittain 2015.*6 *Yritykset yritysmuodon mukaan 2015.*

7 *Yritykset liikevaihdon suuruusluokittain 2014.*8 *Yrityksen perustamisvuoden mukaan 2015.*

9 *Yrityksen sijainti maakunnittain 2015.*10 *Yritysten liikevaihdon rakenne 2015.*

11 Yrityksen päätoimialoittain 2015.

